

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2007

Ľubica Gažúrová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE
Právnická fakulta

katedra občianskeho práva

téma:

NÁHRADA ŠKODY V OBČIANSKOM PRÁVE

vedúci diplomovej práce:

Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

diplomant:

Eubica Gažúrová
Nográdyho 576/16
96001 Zvolen
Slovenská republika

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

‘ Týmto čestne prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala osobne a samostatne, a že som uviedla pramene, z ktorých som čerpala spôsobom, vo vedeckej práci obvyklým. ‘

V Prahe, dňa 26. apríla 2007

Ľubica Gažúrová

POĎAKOVANIE

Považujem za svoju veľmi milú povinnosť, vyjadriť svoju vďačnosť Prof. JUDr. Jiří Švestkovi, DrSc. za ochotu, s ktorou sa ujal roli konzultanta mojej diplomovej práce, za podnety i kritické pripomienky, ktoré mi boli nápomocou pri konečnej úprave mnou vyprodukovanej diplomovej práce. **Ďakujem.**

Ľubica Gažúrová

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- I.Schelleová, K.Schelle: Civilní kodexy 1811-1950, Masarykova Univerzita, Brno 1964
- JUDr. J.Štefanko: Prvý občanský zákoník, Heuréka 1999
- JUDr. J.Bičovský, JUDr. M.Holub: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, Linde Praha a.s.
- JUDr. A.Břejcha: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, Codex Bohemia 2000
- J.Macur: Odpovědnost a zavinení v občanském právu, Univerzita J.E.Purkyně v Brně, 1980
- JUDr. M.Holub, J.Bičovský, M.Pokorný, J.Hochman, I.Kobliha, R.Ondruš: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, Linde 2004
- JUDr. P.Vojtek: Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, Praha: ASPI 2006
- M.Knappová, J.Švestka a kolektiv: Občanské právo hmotné 2, ASPI 2002

cudzojazyčná literatúra:

- A.Gleerup, U.Rosenkjaer, L.Rorbaek: An Introction to Danish law, 2002
- Principles of European Tort Law; Springer-Verlag 2005
- Alternative compensation mechanisms for damages: the Nordic countries Denmark, Finland, Norway, Sweden, AIDA, 2002
- P.Barrie: Personal injury law: liability, compensation and procedure, 2005

POUŽITÁ JUDIKATURA, ČASOPISY, WEBOVÉ I-NET STRÁNKY:

- Elektronická verzia ASPI

- www.nsoud.cz
- www.profipravo.cz
- www.jpravnik.cz
- www.epravo.cz
- www.akchalupa.cz
- Právní rádce, č. 8/2002
- Právní rozhledy č. 11/2003
- www.juraportal.dk
- www.kb.dk
- www.medico.juristic.cz

OBSAH

Úvod.....	9
I. Historický vývoj náhrady škody v občianskom práve.....	11
1.1. Rakúsky obecný zákonník občiansky (ABGB-1.7. 1811).....	11
1.2. Občiansky zákonník 141/1950 Sb.....	14
1.3. Občiansky zákonník 40/1964 Sb.....	15
II. Náhrada škody v občianskom práve obecné.....	15
2.1. škodca.....	16
2.2. zodpovednosť.....	16
2.2.1. zodpovednostný vzťah.....	16
2.3. škoda.....	17
2.4. kauzálny nexus.....	17
2.5. zavinenie.....	18
2.6. vyčisliteľnosť a hraditeľnosť.....	18
2.7. zbavenie zodpovednosti.....	18
III. Obecná zodpovednosť za škodu.....	19
3.1. protiprávny úkon.....	19
3.2. okolnosti vylučujúce protiprávnosť.....	20
3.3. vznik škody.....	20
3.4. zistenie existencie príčinnej súvislosti.....	21
3.5. zavinenie.....	22
IV. Špecifické prípady zodpovednosti za škodu.....	23
4.1. Zodpovednosť za poškodenie, stratu alebo zničenie predmetu, ktorý bol podstatou záväzku a bol od inej osoby prevzatý.....	23
4.2. Zodpovednosť za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktorá bola pri plnení záväzku použitá.....	23
4.3. Zodpovednosť za škodu spôsobenú tými, ktorí nemôžu posúdiť následky svojho jednania.....	24
4.4. Zodpovednosť za škodu spôsobenú úmyselným jednaním proti dobrým mravom.....	25
4.5. Zodpovednosť za škodu spôsobenú provozom dopravných prostriedkov.....	26
4.6. Zodpovednosť za škodu spôsobenú provozom zvlášť nebezpečným.....	27
4.7. Zodpovednosť za škodu spôsobenú na vnesených alebo odložených veciach.....	27
V. Niektoré zvlášť upravené typy zodpovednosti.....	29
5.1. Zodpovednosť dopravcu.....	29
5.2. Zodpovednosť podľa zákona č. 13/1997 Sb., o pozemných komunikáciách.....	29
VI. Spôsob a rozsah náhrady škody.....	33
6.1. Náhrada škody na zdraví.....	33
6.1.1. Náhrada za bolesť.....	33
6.1.2. Náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia.....	34
6.1.3. Náhrada účelne vynaložených nákladov spojených s liečením.....	35
6.1.4. Náhrada primeraných nákladov týkajúcich sa pohrebu.....	35
6.1.5. Náhrada za stratu na zárobku po dobu pracovnej neschopnosti.....	35
6.1.6. Náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti.....	35
6.1.7. Náhrada za stratu na dôchodku.....	36
6.1.8. Náhrada nákladov na výživu pozostalých.....	36
6.1.9. Náhrada škody spôsobenej lekárskeym zákrokom.....	38
VII. Premlčanie nárokov na náhradu škody.....	39
VIII. Prostriedky procesnej ochrany a moderačné oprávnenie súdu.....	41

IX.	Náhrada škody v kráľovstve Dánskom.....	42
	9.1. Podmienky zodpovednosti za škodu.....	43
	9.2. Zodpovednosť za škodu na princípe zavinenia.....	44
	9.2.1. Odborná(profesijná) zodpovednosť za škodu.....	44
	9.2.2. Zodpovednosť za škodu spôsobenú deťmi.....	44
	9.2.3. Zodpovednosť za škodu spôsobenú mentálne postihnutými osobami.....	45
	9.2.4. Subjektívna zodpovednosť za škodu, kedy dôkazné bremeno nesie škodca.....	45
	9.3. Náhrada škody.....	45
	9.3.1. Náhrada škody na majetku.....	46
	9.3.2. Náhrada ujmy na zdraví(vyjma prípadu úmrtia).....	46
	9.3.3. Náhrada škody v prípade úmrtia.....	48
	9.3.4. Náhrada škody za spôsobenú ujmu na dobrej povesti a obdobné ujmy.....	48
	9.3.5. Obrany škodcu.....	49
X.	Náhrada škody v európskom práve- ' Principles of European Tort Law '	50
	10.1. Povaha a účel náhrady škody.....	51
	10.2. Odškodnenie jednorázové alebo formou peňažitej renty.....	52
	10.3. Uvedenie do predošlého stavu.....	53
	10.4. Finančná škoda.....	53
	10.5. Ujma na zdraví a úmrtie.....	54
	10.6. Strata, zničenie, škoda na veci.....	55
	10.7. Nepeňažitá ujma.....	56
	10.8. Zníženie náhrady škody.....	57
	Záver.....	58

Úvod

Boj dobra a zla ako určitej záruky rozvoja spoločnosti pôsobením vzájomných antagonizmov vnútri každého živočíšneho druhu je trvalo spojený s ľudskou spoločnosťou tak ako že platí ' pravda je len jedna, ale jej hľadanie môže byť večné '.

Je úlohou nás všetkých, právnikov obzvlášť, aby sa vo svojom živote a práci viac-menej riadili princípom dobra a spravodlivosti.

Rozhodovanie súdov môže a musí významne ovplyvňovať spoločenské vzťahy dôslednou ochranou princípu spravodlivosti vo vzťahoch medzi ľuďmi ako základu moderného demokratického právneho štátu.

Vysoký stupeň vnútornej organizovanosti súčasnej spoločnosti je úzko spojený s obecným rozvojom sociálnej zodpovednosti. Tým taktiež zákonite narastá význam právnej zodpovednosti. K jej najdôležitejším zložkám patrí zodpovednosť občianskoprávna.

Otázku náhrady škody nemožno úspešne riešiť bez patričného prihliadnutia k samotnej podstate občianskoprávnej zodpovednosti a právnej zodpovednosti vôbec. Aj v tejto oblasti však výskum rýchlo pokračuje a dochádza k zložitej názorovej diferenciacii.

I v prípade pojednania o inštitúte náhrady škody v občianskom práve platí, že do princípu prísneho dodržovania zákona, ktoré je nutné (podľa antickej doktríny ' všetko je stratené, ak sa upustí od práva '), sa premieta takzvaná ekvita zabráňujúca tomu, aby prísne dodržiavanie práva sa nejavilo ako bezprávie (*summum us-summa iniuria*).

Vznik a náhrada škôd predstavujú problematiku závažného spoločenského významu. Škody znamenajú zásah do osobných a majetkových vzťahov a narušujú tak najvýznamnejšie statky ako vlastníctvo, či zdravie a život. Jedná sa o pomerne zložitý právny inštitút, ktorý zvlášť v posledných rokoch v súvislosti s rozvojom moderných technológií a rastom rizika vzniku škôd, ktoré môžu nadobudnúť až katastrofických rozmerov, je pálčivejší než kedykoľvek v minulosti.

Problémy pri úprave vznikajú v súvislosti s možnosťou rôznych uhlov pohľadu na škodu, jej príčinu, škodcu i poškodeného.

Pokiaľ by sme brali náhradu škody čisto z hľadiska záujmov poškodeného, potom v jeho záujme bude hlavne odčinenie mu spôsobenej škody. Bude mať interest na tom, aby mu bola uhradená všetka škoda, ktorá mu v dôsledku príslušného jednania alebo udalosti vznikla. Poškodený môže prípadne v rámci osobnej satisfakcie cítiť potrebu, okrem toho, že mu škodca nahradí všetku škodu, aby sa mu napr. ešte ospravedlnil. Z uhla pohľadu poškodeného teda nie je významné, či je dané jednanie škodcovi pričítateľné, alebo či je činené niečo preto aby sa predišlo ďalším obdobným škodám apod. .

Čo sa týka škodcu, ten bude mať záujem na tom, aby bol od náhrady škody liberovaný, prípadne aby bola spoluúčasť poškodeného na náhrade čo najväčšia apod. .

Tému náhrady škody v občianskom práve je možno chápať v širšom pojatí ako zodpovednosť za škodu, či v užšom zmysle ako rozsah a spôsob náhrady tejto škody. V predkladanej práci sa uberám tou druhou cestou, a pretože táto diplomová práca je vyprodukovaná počas môjho dvojsemestrálneho študijného pobytu v dánskej Kodani, ktorý mi bol umožnený prostredníctvom účasti na programe Sokrates/Erasmus, zameriavam sa na prístup k uvedenej problematike, ktorý zaujal ' zákonodárca ' jednak v Českej republike, ale aj v kráľovstve Dánskom a na úrovni európskeho práva.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

I. HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADY ŠKODY V OBČIANSKOM PRÁVE

K pochopeniu občianskoprávneho inštitútu náhrady škody je nezbytné aspoň letmé zoznámenie sa s vývojom jeho právnej úpravy vo všetkých, doteraz platných občianskych zákonníkoch, so všetkými podstatnými zmenami a doplnkami učenými v jednotlivých fázach ich vývoja.

V súvislosti s rozvojom hospodárstva i so zmenami myslenia a iných podmienok, dochádza k bohatej diferenciacii v translačnom systéme náhrady škody. Táto diferenciacia je zrejme nutná, aby mohla byť daná adekvátne odpoveď na potreby právnej úpravy, ako vznikajú v súvislosti s prebiehajúcim rozvojom. Zdá sa, že postupom času dochádza k akcelerácii v právnych úpravách primeranej prudkosti rozvoja tak, aby právne úpravy zodpovednosti v jednotlivých jej kategóriách udržiavali adekvátnosť s týmto rozvojom.

Vždy však bude treba mať na pamäti, že právna úprava sama o sebe je len štruktúra, ktorej dáva život ľudská činnosť, totiž uplatnenie právnych ustanovení v praxi aplikačnou interpretáciou opierajúcou sa o teoretické myslenie. Dôležitým momentom je teda úroveň ľudského myslenia, čo sa premieta do právneho vedomia.

1.1. Rakúsky obecný zákonník občiansky (zo dňa 1. júna 1811)¹

O práve na náhradu škody a na zadosťučinenie je pojednané v jeho hlave tridsať.

Škodou sa tu rozumie každá ujma, ktorá niekomu bola spôsobená na majetku, právach alebo na jeho osobe. Od toho sa rozoznáva ušlý zisk, ktorý môže niekto očakávať podľa pravidelného behu vecí.

Škoda vzniká buď z protiprávneho činu alebo opomenutia niekoho iného, alebo z náhody. Protiprávne poškodenie je spôsobené buď samovoľne alebo mimovoľne. Samovoľné poškodenie sa zakladá jednak na zlom úmysle, ak bola škoda spôsobená vedome a s vôľou; jednak na nedopatrení, ak bola spôsobená zo zavinennej nevedomosti alebo z nedostatku náležitej pozornosti či obozretnosti.

Je stanovená povinnosť k náhrade škody:

-1. zo zavinenia

Každý má právo domáhať sa na škodcovi náhrady škody, ktorú mu spôsobil zavinením; či už škoda vznikla porušením povinnosti zmluvnej, či mimo vzťah zo zmluvy.

Taktiež ten, kto spôsobil úmyselne škodu spôsobom odporujúcim dobrým mravom, odpovedá za ňu ak sa to stalo pri výkone práva, len vtedy, keď poškodenie iného bolo patrne účelom výkonu práva. V pochybnostiach sa má za to, že škoda nevznikla zavinením inej osoby. (Tu sa jedná o zodpovednosť škodcu na základe jemu preukázaného zavinenia. V súvislosti s hospodárskym vývojom, hlavne s rozvojom technickým a so širokým nástupom činnosti právnických osôb bola klasická konštrukcia zodpovednosti, jak som ju práve uviedla, vo svojom význame zatlačená. Rozšírila sa konštrukcia zodpovednosti na základe predpokladaného zavinenia, napr. obecná zodpovednosť podľa § 420 OZ, a konštrukcia zodpovednosti objektívnej, kde otázka zavinenia neprichádza do úvahy, tak je tomu napr. podľa §420a OZ. S celkovým vývojom hospodárskeho života sa ťažisko presúva jednak predpokladané zavinenie jednak na objektívnu zodpovednosť.)

-2. z užívania práva

Kto užije v medziach právnych svojho práva, neodpovedá za ujmu, ktorá z toho niekomu vznikne.

¹ I. Schelleová, K. Schelle: Civilní kodexy 1811-1950, Masarykova Univerzita, Brno 1964

-3. z činu nezavineného alebo mimovoľného

Škodu, ktorú niekto spôsobil bez zavinenia alebo jednaním mimovoľným, nie je spravidla povinný hradiť.

Ak spôsobí niekto škodu v núdzi, aby odvrátil od seba alebo od iných nebezpečie priamo hroziace, sudca uváži, či má byť škoda nahradená a v akom rozsahu.

Náhrady sa nemôže domáhať ten, kto sám akýmkoľvek zavinením dal podnet k tomu, že došlo k spôsobeniu škody šialenými, blbými, alebo nedospelými osobami. Mimo tento prípad náleží mu náhrada od tých osôb, ktorým možno pričítať škodu preto, že zanedbali dohľad zverený im nad takýmito individuami.

Ak sa poškodený nemôže touto cestou domôcť náhrady; sudca uzná celú náhradu alebo jej slušnú časť, pričom uváži, či škodcovi napriek tomu, že obyčajne nie je pri rozume, nemožno predsa len v prípade, o ktorý sa jedná, pričítať nejaké zavinenie; alebo či sa poškodený nebránil zo šetrnosti k škodcovi; alebo konečne so zreteľom k majetku škodcu a poškodeného.

-4. spôsobenú náhodou

Prostá náhoda postihuje toho, v koho majetku alebo osobe sa udeje. Avšak ak dá niekto k náhode zo svojej viny podnet, odpovedá za všetku ujmu, ktorá by inak nebola vznikla.

-5. z cudzích jednaní

Za cudzie protiprávne jednania, na ktorých niekto nemal účasť, nie je spravidla taktiež zodpovedný. I tam, kde zákony nariaďujú opak, má vyhradené právo postihu proti tomu, kto má vinu.

Kto je povinný niečo niekomu plniť, odpovedá mu za zavinenie svojho zákonného zástupcu, ako aj osôb, ktoré k plneniu užíva, ako za svoje vlastné.

Hostinskí, ktorí poskytujú cudzím osobám byt, ďalej plavci a povozníci odpovedajú za škodu, ktorú ich vlastné alebo nimi prikázané služobné osoby spôsobia hosťovi alebo cestujúcemu na veciach vnesených alebo prevzatých v ich dome, ústave alebo vozidle.

Ak je niekto poškodený tým, že spadla vec nebezpečne zavesená alebo postavená; alebo že bolo z bytu niečo vyhodené alebo vyliate; odpovedá za škodu ten, z jeho bytu bolo niečo vyhodené, vyliate alebo spadla vec.

Ak bude niekto poranený alebo ak bude spôsobená iná škoda tým, že sa zrúti alebo odlúči časť budovy alebo diela na pozemku zriadeného, je držiteľ budovy alebo diela povinný škodu nahradiť, ak udalosť bola následkom vadnej povahy diela a keď nepreukáže, že dbal celkovej opatrnosti potrebnej k odvráteniu nebezpečia.

-7. spôsobenú zvieratám

Ak spôsobilo niekomu škodu zviera, odpovedá za ňu ten, kto ho k tomu poštval, podráždil alebo opomenul ho opatrovať.

Kto zastihne na svojom pozemku cudzí dobytok, nie je ešte preto oprávnený ho zabiť. Môže ho primeraným spôsobom odohnať; alebo ak tým utrpel škodu, môže vykonať právo súkromného záujmu toľkými kusmi dobytká, koľko stačí k jeho odškodneniu. Do ôsmich dní sa ale musí s vlastníkom dohodnúť alebo podať žalobu; inak musí zabavený dobytok vrátiť.

Spôsoby náhrady škody ²

Aby bola nahradená spôsobená škoda, musí byť buď všetko uvedené do pôvodného stavu, alebo, ak to nie je dostatočne dobre možné, nahradená odhadná cena. Ak sa týka náhrada len utrpenej škody, nazýva sa správne odškodnením; ak sa však vzťahuje taktiež na ušlý zisk a na zahľadanie spôsobenej urážky, označuje sa za plné zadost'učinenie.

V prípadoch, kedy škoda bola spôsobená zo zlého úmyslu alebo z hrubej nedbalosti, je poškodený oprávnený žiadať plné zadost'učinenie; v ostatných prípadoch však len vlastné odškodnenie.

Podľa toho sa v prípadoch, kde sa v zákone vyskytuje všeobecný výraz 'náhrada' posúdi, akým spôsobom sa má plniť.

Zvlášť je v Rakúskom obecnom zákonníku občianskom upravený spôsob náhrady škody pri poškodení na tele, osobnej slobode, cti, majetku a taktiež v prípade prodlenia s platením.

-1. náhrada škody pri poškodení na tele

Kto inému ublíži na tele, uhradí mu ušlý alebo, ak sa stane poškodený zárobku neschopným, taktiež v budúcnosti postrádajúci zárobok; a okrem toho mu zaplatí na požiadanie bolestné, ktoré je primerané vyšetreným okolnostiam. Ak bola poškodená osoba špatným zachádzaním zohyzdená; musí sa, obzvlášť ak je ženského pohlavia, k tejto okolnosti prihladať, v prípade že to môže byť na prekážku jej lepšej budúcnosti.

Ak nastane z ublíženia na tele smrť, musia byť uhradené nielen všetky výdaje, ale taktiež to, o čo tým pozostalí, o ktorých výživu bol usmrtený na základe zákona povinný sa starať, prišli.

Povinný k náhrade utrpenej škody a ušlého zisku je ten, kto prinúti ženu trestným činom alebo inak lst'ou, vyhrázaním sa alebo zneužitím pomeru závislosti k mimomanželskej súloži.

-2. náhrada škody spôsobenej na osobnej slobode

Kto niekoho zbaví slobody únosom, súkromným zajatím alebo úmyselne protiprávnym uväznením, je povinný zabezpečiť poškodenému opätovnú slobodu a poskytnúť mu plné zadost'učinenie. Ak mu už nemôže zjednať slobodu, musí dať pozostalým náhradu ako pri usmrtení.

-3. náhrada škody spôsobenej na cti

Oprávnený požadovať náhradu je ten, komu bola urážkou na cti spôsobená skutočná škoda alebo mu tým ušiel zisk. To platí taktiež v prípade, keď niekto rozširuje skutočnosti, ktoré ohrozujú zárobok, úver, zaopatrenie iného, a dotýčný vedel alebo musel vedieť, že sú nepravdivé (v tomto prípade možno požadovať odškodnenie aj za odvolanie a jeho uverejnenie). Za zdelenie prenesené neverejne, ktorého nepravdivosť zdelujúci nepozná, neodpovedá, ak má on alebo príjemca na tom oprávnený záujem.

-4. náhrada škody spôsobená na majetku

Ak je niekto poškodený na svojom majetku úmyselne alebo z hrubej nedbalosti iného; je oprávnený sa domáhať taktiež ušlého zisku. Ak bola škoda dokonca spôsobená zo svojvôle, škodoľúbosti alebo jednaním zakázaným trestným zákonom, je oprávnený domáhať sa ceny zvláštnej obľuby.

Škoda, ktorá bola spôsobená nižším stupňom nedopatrenia alebo nedbalosti, nahradí sa podľa obecnej ceny, ktorú mala vec v dobe poškodenia.

² I. Schelleová, K. schelle: Civilní kodexy 1811-1950, Masarykova Univerzita, Brno 1964

-5. náhrada škody spôsobená prodlením platenia

Škoda, ktorú dlžník spôsobil svojmu veriteľovi prodlením s ujednaným platením dlžnej istiny, sa nahradzuje zákonom stanovenými úrokmi. Ak však veriteľ, bez upozornenia súdom, nechá úroky narásť až tak, že činia toľko, koľko hlavný dlh, pomíne právo domáhať sa z istiny úrokov ďalších.

Podľa Obecného zákonníka občianskeho (zo dňa 1.června 1811), strany, ktoré zjednávajú zmluvu môžu urobiť zvláštnu úmluvu, a to, že namiesto ujmy, ktorá by sa mala nahradiť, má byť poskytnutá určitá čiastka peňažitá alebo iná, a to v prípadoch, kedy príslušný sľub nebude splnený, či už vôbec alebo náležitým spôsobom, alebo bude splnený, ale neskoro.

Ak zvláštna úmluva učená nie je, dlžník nenadobúda práva oslobodiť sa od splnenia zaplacením náhradnej čiastky.

Keď bola konvenčná pokuta sľúbená pre prípad nedodržania času alebo miesta splnenia, môže byť požadovaná vedľa splnenia.

Vo všetkých prípadoch, kedy dlžník preukáže prílišnú výšku náhradnej čiastky, bude v prípade potreby zmiernená sudcom po vyjadrení sa k veci znalcov.

Právo na náhradu škody musí byť spravídla, ako každé iné súkromné právo, uplatňované u riadneho sudcu (t.j. právny prostriedok na odškodnenie). Proti jeho zavineniu je možno si sťažovať u príslušného vyššieho úradu, ktorý sťažnosť vyšetrí a posúdi z úradnej moci.

1.2. OBČIANSKY ZÁKONNÍK / STREDNÝ KODEX (zo dňa 25.októbra 1950)- -141/1950 Sb.³

Závazky k náhrade škody upravuje vo svojej hlave šestnástej.

Prvý občiansky zákonník, platný od roku 1951 do roku 1964, s dôvodovou správou a súvisiacimi predpismi zameranými na vecné právo, upravuje zodpovednosť za škodu spôsobenú :

1. zavinením
2. náhodou
3. v nutnej obrane
4. v krajnej núdzi
5. inými osobami
6. vecou
7. pri prevádzke zvlášť nebezpečnej
8. pri nekalej súťaži v hospodárskom styku .

Škoda sa nahradzuje uvedením v predošlý stav, ak to nie je dostatočne dosť možné, tak v peniazoch. Nahradzuje sa nielen škoda skutočná, ale aj to, čo poškodenému nejakým spôsobom ušlo .

Pri ublížení na zdraví je škodca povinný nahradiť liečebné náklady, v budúcnu uchádzajúci zárobok, ako aj tomu primerané bolestné a odškodnenie za prípadné zohyzdenie, ktoré prekáža životnému uplatneniu sa poškodeného.

Ak vzišla z poškodenia smrť, je škodca povinný nahradiť náklady liečebné a pohrebu tomu, kto ich vynaložil, a osobám odkázaným svojou výživou na poškodeného to, čo im ušlo.

Ako náhrada zárobku alebo dávok na úhradu osobných potrieb, o ktoré dotčný v budúcnu prichádza, sa vymeria peňažitý dôchodok.

V prípadoch zvláštného zreteľa hodných môže súd náhradu škody primerane znížiť, pritom prihliadne hlavne k pomerom strán, k významu škody a jej náhrady, k osobným vlastnostiam

³ JUDr. J.Štefanko: Prvý obč. zákonník, Heuréka 1999

škodcu, ako aj k povahe a miere zavinenia. Náhradu škody nemožno takto znížiť, ak sa jedná o škodu spôsobenú úmyselne a nie v krajnej núdzi.

Kto zodpovedá za škodu spôsobenú zavinením inej osoby, má voči nej postih.

1.3. OBČIANSKY ZÁKONNÍK (zo dňa 26. februára 1964) – 40/1964 v pôvodnom znení⁴

Problematika zodpovednosti za škodu je upravená v hlave druhej, časti šiestej, dohromady so zodpovednosťou za bezdôvodné obohatenie.

Obdobne ako občiansky zákonník 40/1964 v platnom znení, rozlišuje zodpovednosť obecnú a prípady zvláštnej zodpovednosti, avšak s tým rozdielom, že k posledne spomínanej kategórii radí navyše :

1. zodpovednosť organizácií
2. zodpovednosť za jednanie proti pravidlám socialistického súžitia
3. zodpovednosť za nesplnenie povinnosti k odvráteniu škody
4. zodpovednosť za škodu spôsobenú nezákonným rozhodnutím .

II. NÁHRADA ŠKODY V OBČIANSKOM PRÁVE OBEČNE⁵

Obecne možno konštrukciu inštitútu náhrady škody v občianskom práve vyjadriť takto :

„ Ten, komu právny poriadok podľa tejto konštrukcie ukladá zodpovednosť, tj. povinnosť nahraďiť škodu v tej ktorej konštrukcii definovanú, je povinný ju nahraďiť tomu, kto je podľa tej ktorej konštrukcie oprávnený k tomu, aby mu uznaná škoda bola nahradená, a to v tej miere a tými spôsobmi, ako to odpovedá tej ktorej zodpovednostnej konštrukcii.

V predchádzajúcich konštrukciách škodca niesol zodpovednosť za celú škodu bez ohľadu na to, či ju mohol alebo nemohol zaplatiť.

Otázka náhrady škody nie je len otázkou právnou, ale tiež, a to s rovnako veľkou dôležitosťou otázkou skutkovou, to znamená dôkaznou.

Rozhodujúcou otázkou je, komu sa pripočíta k tiazii, že tá či oná okolnosť sa nedokáže. S tým potom následne súvisí tzv. dôkazné bremeno(*onus probandi*). Bežné rozvrhnutie dôkaznej povinnosti medzi oprávneného a zodpovedného je v tom, že oprávnený(poškodený) musí dokázať zodpovednosť toho, od koho náhradu škody požaduje. To je rozdielne podľa rôznych typov zodpovednosti. Naproti tomu, na zodpovednom je dôkaz sprostenia. Je teda treba pri nedostatkoch v dôkazoch počítať s tým, že objektívne by bola daná zodpovednosť toho, od koho sa náhrada požaduje, ale pri nedostatkoch dôkazov poškodený so svojím nárokom neuspje. Naopak je možné, že objektívne by malo dôjsť ku sprostenu zodpovednosti, či už čiastočnému alebo úplnému, avšak podmienky pre sprostenu sa nedokážu.

Je samozrejmé, že je treba usilovať o to, aby nedochádzalo k rozdielu medzi objektívnou zodpovednosťou a medzi zodpovednosťou stanovenou, avšak predsa len nemožno celkom taký rozpor vylúčiť.

⁴ I. Schelleová, K. Schelle: Civilní kodexy 1811-1950, Masarykova univerzita, Brno 1964

⁵ Bičovský, Holub: Náhrada škody v občianskom, obchodnom, správnom a pracovnom práve, Linde Praha a.s.

2.1. ŠKODCA

V našom pojatí ustupuje troška do pozadia osoba škodcu. Škodcom môže byť len osoba fyzická, právnická osoba sama škodcom byť nemôže, pretože všetka činnosť je vykonávaná ľuďmi. Škodcom môže byť ktokoľvek bez ohľadu na štátnu príslušnosť, vek, telesné alebo duševné zdravie či spôsobilosť k právnym úkonom, bez ohľadu na to, v akom je vzťahu k subjektu oprávnenému k prijatiu náhrady škody, bez ohľadu na kvalifikáciu, skúsenosti, či už sa jednalo o jednanie voľné alebo nie, či dotyčný porušil alebo neporušil právne povinnosti.

V niektorých inštrukciách pri splnení stanovených podmienok je zodpovedným sám škodca hneď v prvej línii zodpovednosti; v iných prípadoch je stanovená v prvej línii zodpovednosť iného subjektu a škodca nesie až konečnú zodpovednosť. Pre každú líniiu je samostatná konštrukcia, so svojimi vlastnými podmienkami pre realizáciu zodpovednosti.

V niektorých prípadoch škodca sám zodpovednosť nenesie vôbec, pretože nie sú splnené podmienky pre jeho zodpovednosť stanovené v tej ktorej konštrukcii náhrady škody.

Ak sledujeme trošku málo vývoj inštitútu náhrady škody, vidíme, že je zreteľný trend zodpovednosti za iného, a do popredia čím ďalej tým viac vystupuje zodpovednosť i tam, kde žiadny konkrétny škodca nie je.

2.2. ZODPOVEDNOSŤ

Z predošlého pojednania o škodcovi teda plynie, že rozhodujúcim subjektom zodpovedného môže byť jak osoba fyzická, tak právnická.

Zodpovednosť určuje kto, kedy, akú škodu, za akých podmienok a akým spôsobom je povinný vzniknutú škodu nahradiť.

Možno rozlišovať tri pojmy rozdielneho obsahu:

1. zodpovednosť stanovená právnou normou
- je stanovená abstraktne pre tú ktorú konštrukciu náhrad škody (napr. § 427 OZ)
2. zodpovednostné krytie
- jedná sa o vznik konkrétnych zodpovednostných vzťahov v realizovateľnej podobe, v potenciálnej pohotovostnej polohe (napr. účasť fyzickej osoby v cestnej premávke s motorovými vozidlami ako chodca)
3. zodpovednosť konkrétna(realizácia zodpovednostného vzťahu)
- ak dojde k vzniku škody, pre ktorú také zodpovednostné krytie pôsobí

2.2.1. Zodpovednostný vzťah

Zodpovednostný vzťah je vždy vzťahom medzi subjektami; či sa jedná o fyzické alebo právnické osoby. Na jednej strane vzťahu je osoba právnická alebo fyzická, ktorá je podľa zodpovednostnej konštrukcie zodpovedná, na druhej strane subjekt, ktorý je podľa zákona považovaný za poškodeného, a teda oprávneného k prijatiu náhrady škody.⁶

Môže dôjsť taktiež ku kumulácii zodpovedných i poškodených (oprávnených) z tej samej škodnej udalosti. Možná je tiež zodpovednosť daná na výber (napr. *zamestnanec, ktorý utrpel pracovný úraz zavinením občana, ktorý nesie priamu zodpovednosť a za neho neodpovedá žiadna fyzická alebo právnická osoba, môže požadovať náhradu škody jednak od svojho zamestnávateľa, tak ako aj od škodcu, ale v každom prípade ju môže dostať len jedenkrát*).

⁶ J.Macur: Odpovědnost a zavinění v občanském právu, Univerzita J.E.Purkyně v Brně, 1980

2.3. ŠKODA

Podmienkou pre realizáciu zodpovednostného vzťahu je vznik takej škody, ktorá je podľa tej ktorej konštrukcie zodpovednosti hraditeľná. Škoda, ktorá sa hradí má spravidla materiálnu povahu; jedná sa o ujmu v majetkovej sfére, o zmenšenie majetku, ku ktorému došlo v dôsledku škodnej udalosti. Čo sa v tej ktorej konštrukcii rozumie pod pojmom škoda, je možné vždy vyzistiť z ustanovení upravujúcich, čo sa hradí (odkazuje sa teda na pojednanie o jednotlivých typoch náhrady škody).

V našom právnom poriadku existuje i tzv. zadosťučinenie. Tento inštitút má síce predovšetkým povahu satisfakčnú, avšak k tejto satisfakcii je možné použiť i peňažité plnenie. Hovorí sa o škode imateriálnej. Je možné takto označiť aj bolestné a odškodnenie za sťaženie spoločenského uplatnenia, kedy sa peňažitou formou vyrovnávajú útrapy psychické.

Len zhruba sa tu zmienim o skutočnej škode (*damnum emergens*), znamenajúcej prakticky rozdiel hodnôt pred vznikom škody a po škodnej udalosti a vzniku škody. Škoda môže vzniknúť poškodením zdravia, ako dôsledok tohto poškodenia.

Vedľa skutočnej škody existuje i ušlý zisk (*lucrum cessans*). V podstate predstavuje to, čo poškodenému ušlo v dôsledku poškodenia a o čom teda možno dôvodne predpokladať, že by bol získal, keby bolo k poškodeniu nedošlo. Ušlý zisk je teda škoda materiálna (odlíšiť je nutné ako samostatnú kategóriu ušlý zárobok). Jeho stanovenie závisí spravidla na odhade a na úsudku. Napr. ak dôjde k havárii a poškodeniu nákladného auta, ktoré je až do skončenia opravy totálne vyradené z užívania, je skutočnou škodou náklad na obnovenie stavu vozu do stavu pred poškodením. Ušlým ziskom je tu to, čo ušlo prevádzkovateľovi na výnosoch dosahovaných pomocou auta za dobu od havárie do vrátenia vozu opravovňou.

2.4. KAUZÁLNY NEXUS

Pre vznik, resp. posúdenie vzniku škody je dôležitá filozofická kategória príčiny a následku. Škoda sa musí javiť ako následok predchádzajúcej príčiny. Musí sa dokázať príčinná súvislosť, t.j. kauzálny nexus.

V našom časopriestorovom systéme, v ktorom čas plynie jednosmerne nevratne vpred, musí teda nezbytné vznik škody nasledovať časovo po pôsobení príčiny 'preto' musí byť aj 'potom'; ale 'potom' musí byť i 'preto', inak nemožno vznik škody onej príčine pričítať.

Príčinná súvislosť je daná jednoznačne podmienkou, že nebyť posudzovanej príčiny, nedošlo by ku škode, poprípade, že posudzovaná príčina bola jednou z viacerých príčin vedúcich k škode.

Príčiny vedúce k škode môžu byť rôzne. Môže to byť pôsobenie prírodných síl (živlov), môže to byť pôsobenie zvierat, rastlín, mikrobov i vírov; môže ísť o výsledok chemikálií, žieravín, jedov, o pôsobenie radiácie a iné. Vedľa príčin takéhoto pôvodu sú ďalej príčiny spočívajúce v jednaní alebo opomenutí ľudí, kde môžeme hovoriť o škodcovi. Avšak pri pôsobení rôznych činiteľov môže byť medzi nimi i fyzická osoba so svojou zodpovednosťou, ktorá podľa konkrétnych okolností vznik škody privodila.

Hovorí sa o tom, že príčinná súvislosť nie je záležitosťou právnou, že sa jedná skôr o záležitosť skutkovú. Jej posúdenie má však u náhrady škody právne následky.

Sledujeme teda sled príčinnej súvislosti, až dôjdeme k zodpovednosti. Nemôžeme ísť však príliš ďaleko v hľadaní zodpovednosti, inak by sme sa mohli veľmi ľahko dopracovať až k nejakým absurdnostiam.

Niekedy je dôležité rozoznávať príčinu a podmienku. Okrem samotnej príčiny sú rovnako podstatné i samotné individuálne podmienky.

2.5. ZAVINENIE

Zavinenie je subjektívny, psychický vzťah k vzniku škody a vzniknutej škode. V našom právnom poriadku jedine trestný zákon jasne klasifikuje jednotlivé druhy zavinenia. Analógiou práva sa potom definície trestného zákona užívajú aj v iných právnych odvetviach, predovšetkým u náhrady škody. Na základe analógie podľa trestného zákona potom máme za to, že úmyselne ja spôsobená škoda vtedy, ak škodca priamo chcel spôsobiť škodu, alebo síce spôsobení škody nebolo motívom jeho jednania, avšak vedel, že pri jeho jednaní inak zameranom môže dôjsť k spôsobeniu škody a pre ten prípad, že by k tomu došlo, so spôsobením škody súhlasil. Pri riešení náhrady škody je však ďaleko častejšia otázka náhrady škody. Pri vedomej nedbalosti škodca vedel, že svojou činnosťou môže škodu spôsobiť, ale bez primeraných dôvodov spoliehal, že škoda nevznikne. Pri nevedomej nedbalosti nevedel škodca, že z jeho jednania môže dôjsť k škode, aj keď to vzhľadom k okolnostiam a k svojím osobným pomeroch vedieť mal a mohol.

2.6. VYČÍSLITELNOSŤ A HRADITELNOSŤ V PENIAZOCH

Nie sú stanovené striktne spôsoby, ako škodu vyčíslíť, určí sa odhadom. Aj keď sa škoda správne vyčíslí a stanoví sa jej výška, neznamená to, že sa zodpovednému uloží škodu plne nahradiť. Medzi výškou škody a medzi výškou náhrady bývajú rozdiely podľa konkrétnych ustanovení o tom, čo sa hradí.

Základom náhrady škody obecné je peňažitý ekvivalent, vymeraný podľa právom danej regulácie. Je potreba, aby som sa zmienila ešte o možnosti uvedenia v predošlý stav (restituce in integrum). Zdá sa, že by bolo ideálne, aby základom náhrady bola naturálna reštitúcia. Obnovenie predošlého stavu však nie je nikdy stopercentne uskutočniteľné, hlavne vzhľadom k zmeneným podmienkam medzi dobou vzniku škody a dobou reparácie. Je tiež otázkou, či je vždy možno spravodlivo požadovať či už od zodpovedného alebo od poškodeného, aby škoda bola reparovaná naturálnou reštitúciou. Z týchto a ďalších dôvodov význam naturálnej reštitúcie je u nás predsa len obecné zatlačovaný do pozadia.

2.7. SPROSTENIE ZODPOVEDNOSTI

Dôležitou otázkou u náhrady škody je možnosť pre toho, kto by niesol zodpovednosť, aby sa jej mohol sprostíť buď úplne alebo aspoň sčasti. Tam, kde sa jedná o predpokladané zavinenie, záleží sprostene zodpovednosti na dôkazoch, že zodpovedný škodu nezavinil. U objektívnej zodpovednosti naopak môže ísť o dôkaz, že oprávnený sám kvalifikovaným spôsobom škodu zavinil. Podľa účelu zodpovednostnej konštrukcie bývajú podmienky sprostenia rôzne formulované.

Ak si položíme otázku, či poškodený vždy a za každých okolností môže dosiahnuť aby mu bola nahradená celá škoda, vidíme, že tomu tak nie je. V prípadoch, kedy právny poriadok zodpovedného nestanoví, si poškodený nesie škodu, ktorá mu vznikla, sám.

Inokedy môže byť osoba zodpovedného insolventná, alebo náhrada škody nie je z určitého dôvodu vymáhateľná. Konečne nemusí byť celá škoda uhradená preto, že náhrada je limitovaná (napr. pri náhrade straty na zárobku), resp. nie je uznané, že sa jedná o hraditeľnú škodu.

Inštitút náhrady škody môžeme posúdiť taktiež tak, že sa ním upravuje či, kto, kedy, ako a za akých podmienok, v akom rozsahu a akými spôsobmi je oprávnený domôcť sa náhrady škody a od koho; upravuje sa teda možnosť prenosu (translácia) následkov škodnej udalosti na iný subjekt po právnej stránke s tým, že všade tam, kde sa translácia nepodarí vzhľadom k právnej regulácii, poprípade so zreteľom k možnostiam dôkazov okolností skutkových, nutných pre

právny úspech k prevedeniu prenosu, nesie si poškodený škodu sám (či už celkovo alebo sčasti).

Náhrada škody ,ako inštitút v našom právnom poriadku diferencovaný, môže byť nahliadaná ako systém translácie, resp. druh translačného systému upravujúci prenos, z jedného subjektu na druhý vo vymedzenej oblasti zvanej náhrada škody. Oprávnený potom môže byť nazvaný transferentom, zodpovedný translátom.

III. OBECNÁ ODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU⁷

Občianskoprávna úprava zodpovednosti za škodu poskytuje ochranu hlavne majetkovým vzťahom; chráni vlastníctvo fyzických a právnických osôb. Stanoví sankcie za porušenie osobných vzťahov, ohrozenia života, zdravia a iných nehmotných statkov.

Spôsobenie škody je spoločensky nežiadúci jav, pretože znamená straty pre spoločnosť i újmy na zdraví a majetku fyzických osôb. Občiansky zákonník preto kladie tak veľký dôraz na predchádzanie škodám- prevenciu. Jeho úprava v podstate rozlišuje špeciálnu prevenciu- uskutočnenie špeciálnych opatrení k odvráteniu škody v konkrétnom prípade a generálnu prevenciu. Táto generálna prevencia je v zákone vyjadrená ustanovením, ktoré stanoví, že každý je povinný si počínať tak, aby nedochádzalo ku škodám na majetku, na prírode a životnom prostredí.⁸

Predpoklady tejto zodpovednosti sú protiprávny úkon, škoda, príčinná súvislosť a zavinenie.

3.1. Protiprávny úkon

Protiprávny úkon sa skladá zo samotnej protiprávnosti a z úkonu. Protiprávnosť úkonu je v jeho rozpore s objektívnym právom, teda s právnym poriadkom, ktorý je jednotnou kategóriou. Protiprávnosť môže byť len výsledkom činnosti ľudí, nemôže teda existovať protiprávny úkon zvierat a alebo vzniknutý pôsobením prírodných síl.

Úkon je prejavom ľudskej vôle navonok, v ktorom sa prejavuje psychická i fyzická zložka človeka. Tam , kde nie je vlastná vôľa, nejde o občianskoprávny úkon, ktorý spočíva buď v jednaní a lebo opomenutí.

K otázke rôznorodosti prípadov porušenia právnych povinností možno poukázať na niektoré uverejnené judikáty : ' Použitie fyzického násillia proti druhej osobe je vždy protiprávnym jednaním, pokiaľ nie je daná okolnosť vylučujúca protiprávnosť'.⁹

Nie je vylúčené dovodiť v konkrétnom prípade zodpovednosť za zanedbanie povinného dohľadu nad neplnoletým i u manžela matky aj v prípade, že nie je otcom dieťaťa, ak vzhľadom k svojej zákonnej povinnosti pomáhať pri výchove detí svojej manželky prevzal výslovne alebo mlčky v určitom rozsahu sa starať o výchovu detí.¹⁰

Preto, aby úkon mohol byť kvalifikovaný ako protiprávny, požaduje občiansky zákonník porušenie právnej povinnosti, ktorá bola určitému subjektu uložená.

Rozsah a rozmanitosť právnych povinností stanovených či už právnou normou (obecne záväznou i tzv. vnútornou normatívnou inštrukciou), či plynúcich zo záväzkov (iných právnych

⁷ Holub, Bičovský, Pokorný, Hochman, Kobliha, Ondruš: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, Linde 2004

⁸ §415 zákona č.40/1964 Sb.,Občiansky zákonník

⁹ Zborník I Najvyššieho súdu, SEVT, Praha 1968, str. 608

¹⁰ R 27/1977, str. 122, odst.2

skutočností), ktoré môžu byť porušené, je u právnických osôb ešte širší než u fyzických osôb. Zahrňuje škálu od škody spôsobenej exhaláciami až po povinnosti plynúcej z uspokojovania bytových potrieb občanov a z predpisov stavebných.

3.2. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť

V niektorých prípadoch nastupujú okolnosti vylučujúce protiprávnosť.

Sú dané vtedy, ak právny poriadok určité úkony povoľuje alebo dokonca prikazuje previesť. Jednou z nich je napr. plnenie povinnosti, ktorá je niekomu uložená právnou normou, a spravidla býva spojená s určitou funkciou alebo výkonom povolania.

Ďalšou okolnosťou je výkon práva. Každý, kto má nejaké právo, je oprávnený ho vykonávať; môže sa dokonca domáhať jeho realizácie príslušnými orgánmi, hlavne súdmi.

Protiprávnosť ďalej vylučuje jednanie v nutnej obrane. Jednanie v nutnej obrane¹¹ musí smerovať proti protiprávnemu útoku na chránené občianskoprávne vzťahy.

Protiprávnosť taktiež vylučuje jednanie v krajnej núdzi¹². Aj tu je podmienkou existencia priamo hroziaceho nebezpečia, ktoré však nemusí byť vyvolané jednaním človeka, ale kľudne prírodnými silami alebo inou udalosťou. Podmienkou je, aby toto nebezpečie nebolo možné za daných okolností inak odvrátiť a následok nebol zrejme rovnako závažný alebo ešte závažnejší, než ten, ktorý v nebezpečí hrozil. V súlade s právnym cítením spoločnosti je dokonca zakotvená požiadavka, že ten, ktorý odvracal hroziacu škodu, má právo na náhradu škody, ktorú pritom utrpel, a na náhradu účelne vynaložených nákladov; nárok má nielen proti priamemu škodcovi, ale aj proti tomu, v jeho záujme bol zákrok podniknutý; výška náhrady nesmie presiahnuť rozsah odpovedajúci odvrátenej škode.

Poslednými prípadmi sú súhlas poškodeného a svojpomoc. Súhlas poškodeného môže byť daný len k takým právam, o ktorých mu právny poriadok dovoľuje rozhodovať, musí splňovať náležitosti právnych úkonov a musí byť daný pred vznikom škody. Zásah do práva, proti ktorému je svojpomocou užito, musí byť neoprávnený, bezprostredne hroziť a odvrátenie musí previesť samotný poškodený, a to primeraným spôsobom.

3.3. Vznik škody

Škoda (ako kategória občianskeho práva) sa chápe ako ujma, ktorá nastala (ktorá sa prejavuje) v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t.j. peniazmi, a je teda (v prípade, že nedochádza k naturálnej reštitúcii) napravitel'ná poskytnutím majetkového plnenia, predovšetkým poskytnutím peňazí.¹³

Hmotná škoda znamená škodu na majetku (na hmotných statkoch), kedy v podstate nie je rozdiel medzi pojmom 'škoda' ako predpoklad občianskoprávnej zodpovednosti za škodu podľa práva a pojmom 'hmotná škoda'.

Skutočnou škodou sa rozumie ujma spočívajúca v zmenšení majetkového stavu poškodeného a zároveň reprezentujúca majetkové hodnoty, ktoré by bolo nutné vynaložiť, aby došlo k uvedeniu vecí do predošlého stavu.

Ušlým ziskom je to, čoho sa mohlo poškodenému dostať pri obyčajnom slede udalostí, nebyť vzniku škody. Jedná sa o majetkovú ujmu, spočívajúcu v tom, že sa majetok očakávaným

¹¹ § 418 odst.2 zák. č. 40/1964 Sb., Občiansky zákonník

¹² § 418 odst.1 zák. č. 40/1964 Sb., OZ

¹³ R 55/1977, str. 151

spôsobom nezhodnotil. (Pri spôsobení škody vlúpaním sa do predajne posudzujú súdy ušlý zisk v zmysle ustanovenia §420 OZ v prípade, že páchatel' vedel, že okrem odňatia a poškodenia veci dôjde či môže dôjsť k následnému uzatvoreniu predajne(po vykonaní inventúry) a tým k strate zisku podniku a zároveň taký následok buď chce spôsobiť, alebo s jeho spôsobením bol uzročený.)

Obnovenie nároku na náhradu ušlého zisku predstavuje rozdiel od stavu pred novelou občianskeho zákonníka prevedenou zákonom 509/1991 Sb. , kedy sa uznávala len tzv. iná škoda.

Nemajetkové ujmy zásadne povahu škody nemajú, ale niektoré z nich však tvoria súčasť náhrady škody na základe výslovného ustanovenia zákona (bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia).

3.4. Zistenie existencie príčinnej súvislosti

Zistenie existencie príčinnej súvislosti medzi protiprávnym jednaním škodcu a vzniknutou škodou je nezbytným predpokladom vzniku zodpovednosti fyzickej osoby za škodu. Zisťovaním príčinnej súvislosti sa rozumie to, že je treba z celého reťazca všeobecnej príčinnosti sledovať len tie príčiny a následky, ktoré sú dôležité pre zodpovednosť za škodu.

Najprv treba zistiť, či bola spôsobená škoda v zmysle občianskeho práva, následne na to treba zisťovať existenciu príčin škody.

Príčinná súvislosť je daná vtedy, ak zmienená udalosť skutočne spôsobila škodu, o jej náhradu sa jedná, ak teda je tu daný vzťah príčiny a následku.¹⁴ Príčinnú súvislosť nemožno preto zamieňať za súvislosť časovú. Ujma môže byť dôsledkom udalosti, aj keď nevznikla v dobe škodnej udalosti, ale neskoršie.

Vo vzájomnej súvislosti javov má každý následok niekoľko vzájomne súvisiacich príčin rovnako tak ako každá príčina má niekoľko vzájomne súvisiacich následkov. Každá príčina je ďalej následkom iných príčin a následok príčinou iných následkov.¹⁵ Posúdenie, ktoré príčiny sú hlavné a ktoré sú podružné, je vecou hodnotenia všetkých okolností konkrétneho prípadu; ak je protiprávny úkon jednou z príčin skutočne vzniknutej škody, a to jednou z hlavných príčin, je daná príčinná súvislosť medzi ním a vzniknutou škodou.

Príčinnú súvislosť medzi jednaním škodcu a vzniknutou škodou nemožno dovodiť zo skutočnosti, ktorá je už samotná následkom, za ktorý škodca zodpovedá z iného právneho dôvodu.¹⁶ Tak je tomu napr. vtedy, ak niekto utrpel škodu v dôsledku reakcie (šoku) na správu o smrteľnom úraze inej osoby, ktorý škodca spôsobí a za škodu z neho zodpovedá.

Problematika príčinnej súvislosti sa rieši v súdnej praxi často v prípadoch škôd vzniknutých premávkou motorových vozidiel. Pokiaľ ten, kto odcudzil vozidlo, zveril riadenie tohto motorového vozidla opitej osobe, musí počítať s tým, že takéto jednanie už samo o sebe zakladá príčinnú súvislosť medzi jeho protiprávnym činom a medzi vznikom škody.¹⁷

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR Rc 7/1992, sp.zn. 1 Cz 86/90

¹⁵ 5 Cz 39/1965 Najvyššieho súdu

¹⁶ R 7/1979

¹⁷ R 27/1977

3.5. Zavinenie

Občiansky zákonník koncipuje zavinenie ako prezumované. Túto skutočnosť vyjadruje tak, že ' zodpovednosti sa sprostí ten, kto preukáže, že škodu nezavinil ' ¹⁸. Z citovanej dikcie je zrejmé, že prezumované zavinenie je de facto postavené na prezumpcii viny s tým, že dôkazné bremeno za objektivizáciu skutočnosti, že subjekt škodu nezavinil, spočíva práve na osobe, ku ktorej sa zodpovednosť vzťahuje.

Stručným exkurzom do občianskeho práva procesného je na tomto mieste treba uviesť, že v civilnom procese- a teda aj v konaní o náhrade škody- majú svoje miesto inštitúty ako povinnosť tvrdenia, dôkazná a povinnosť dôkazného bremena.

Povinnosťou tvrdenia sa pritom rozumie povinnosť vecne legitimovanej strany zaujať aktívne svoje účastnícke postavenie a teda tvrdiť určité skutkové okolnosti, ktoré vypovedajú o tom, ako k udalostiam došlo. Dôkaznou povinnosťou sa potom rozumie povinnosť účastníka predkladať dôkazy na podporu svojich tvrdení. Konečne dôkazným bremenom je zodpovednosť účastníka za to, že sa mu podarí navrhnutými dôkazmi tvrdené skutočnosti objektivizovať.

V prípade zodpovednosti za škodu podľa občianskeho práva hmotného nesie teda zodpovednosť za preukázanie objektívnych predpokladov poškodený subjekt, zatiaľ čo zodpovednosť za dôkaz, že škodu nezavinil, nesie subjekt, ktorého zodpovednosť je tvrdená. Pokiaľ ju unesie, úspešne prevedie tzv. exkulpáciu. Literatúra sa potom väčšinou zhoduje na tom, že v prípade, kedy predpis občianskeho práva požaduje zavinenie vo forme úmyslu, potom dôkazné bremeno i za preukázanie tohto subjektívneho predpokladu nesie poškodený subjekt.¹⁹

Občiansky zákonník je v obecnej zodpovednosti založený na princípe zodpovednosti za predpokladané (prezumované) nedbalé zavinenie. Znamená to, že poškodený musí preukazovať, že došlo k porušeniu právnej povinnosti a že škoda a jej výška sú v príčinnej súvislosti s týmto porušením.

Naopak dôkazné bremeno smerujúce k vyvráteniu domnienky viny nesie škodca, ktorý v prípade, že sa chce exkulpovať, musí preukázať, že na škode z porušenia právnej povinnosti nenesie vinu.

Prezumpcia zavinenia v ustanovení §420 odst.3 OZ sa nevzťahuje na úmysel. Pri rozhodovaní o nároku na náhradu škody je súd povinný vždy skúmať, či sú dané zákonné predpoklady pre zníženie požadovanej náhrady podľa § 450 OZ.²⁰

Zavinenie je nezbytným predpokladom vzniku zodpovednosti fyzickej osoby za spôsobenú škodu. Býva definované ako psychický vzťah škodcu k vlastnému protiprávnemu jednaniu a ku škode, a vyjadrený buď ako priamy či nepriamy úmysel alebo ako vedomá či nevedomá nedbalosť.

Obecná zodpovednosť na objektívnom základe

Základom objektívnej zodpovednosti za škodu podľa občianskoprávných predpisov je ustanovenie §420a OZ, upravujúce zodpovednosť z provoznej činnosti, ktoré vstúpilo do účinnosti od 1.1. 1992.

¹⁸ § 420 odst.3 OZ

¹⁹ Chalupa R. : Náhrada škody, Obchodné právo 3/93

²⁰ R 34/1969

Pri výklade pojmu provozná činnosť je v tejto súvislosti treba vychádzať z toho, že činnosť sama musí mať povahu činnosti smerujúcej organizovane k splneniu určitého cieľa. Provozom je tu teda i sama existencia zariadenia, ktoré vplyv takto na okolie vyvíja. Možno to porovnať s obdobným prípadom pri provoze vozidla, kedy zodpovednosť bola uznaná, aj keď vozidlo stálo, ale motor bol v chode.

Škoda môže byť spôsobená nielen osobne zodpovedným subjektom, ale aj inou osobou, ktorú prevádzkovateľ použil pre svoj provoz. Môže však byť spôsobená i iným škodcom než osobou takto použitou, a to bez ohľadu na psychický vzťah tejto osoby k príčine vzniku škody, t.j. na jej zavinenie.

Jedná sa o zodpovednosť objektívnu, bez ohľadu na zavinenie kohokoľvek. Možnosť sprostena sa zodpovednosti zákon obmedzuje na prípady, kedy škoda bola spôsobená neodvratiteľnou udalosťou nemajúcou pôvod v provoze alebo vlastnom jednaní poškodeného.

Určité pochybnosti vzbudzuje systematické zaradenie tohto ustanovenia pod obecné pojednanie o zodpovednosti za škodu, hlavne s ohľadom na konkretizáciu činností uvedených v odst.2 tohoto ustanovenia je totiž otázkou, či sa svojím spôsobom už nejedná o jeden z prípadov zvláštnej zodpovednosti.

IV. NIEKTORÉ ZVLÁŠŤ UPRAVENÉ TYPY ZODPOVEDNOSTI / ZVLÁŠŤNA ZODPOVEDNOSŤ ²¹

4.1. Zodpovednosť za poškodenie, stratu alebo zničenie predmetu, ktorý bol predmetom záväzku a bol od inej osoby prevzatý

Podľa tohto ustanovenia v §421 OZ je patrné, že sa jedná o zodpovednosť budovanú na objektívnom základe, ktorá môže zásadne postihnúť jak fyzickú, tak aj právnickú osobu. Zodpovednosť dopadá na poškodenie prevzatej veci, čo znamená, že vec existuje dosažiteľne naďalej.

Poškodením veci, ktorú organizácia prevzala od občana k vykonaniu služby, je poškodenie mechanické(napr. zrazenie sa šatstva po chemickom vyčistení).

Zodpovedným subjektom je ten, kto vec prevzal, a oprávneným subjektom je ten, od koho bola vec prevzatá, a to i v tom prípade, že nie je jej vlastníkom.

Povinný má možnosť sprostena sa záväzku, kedy liberačným dôvodom môže byť jedine to, že by ku škode došlo aj inak.²²

4.2. Zodpovednosť za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktorá bola pri plnení záväzku použitá

Jedná sa zodpovednosť objektívneho charakteru, ktorej sa nemožno sprostiť a dopadá jak na osoby fyzické(napr. na samostatne pôsobiaceho lekára), tak i na osoby právnické. Vzťahuje sa i na poskytovanie zdravotníckych, sociálnych, veterinárnych i iných biologických služieb. Platí, že zodpovednosť je daná aj vtedy, ak látka alebo prístroj vyvolali účinky, ku ktorým obecné nedochádza, ale boli dané k vyvolaniu účinkov inej konkrétnej podmienky(napr. alergie alebo idiosynkrazie osoby, u ktorej boli prístroj alebo látka použité). Zodpovedá sa nielen za

²¹ Brejcha: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, Codex

²² R 37/1968

bezvadnosť látky, za nezlyhanie prístroja či inej veci, ale aj vtedy, ak použitá vec nebola síce vadná, ale bola takej povahy, že práve svojou povahou zapríčinila vznik škody.

Pokiaľ by teda v dôsledku použitia nesterilnej injekčnej ihly pri liečebnom zákroku došlo k onemocneniu pacienta, zodpovednosť zdravotníckeho zariadenia za škodu vzniknutú pri poskytovaní služby je založená len v tom prípade, ak škoda mala príčinu v povahe konkrétnej použitej veci. Čo sa však týka škody vzniknutej v súvislosti s užitím lieku, ktorého aplikácia je jednou z najmodernejších foriem psychiatrickej liečby, ale ktorý vyvoláva určité riziko, lebo je ním zámerne vyvolaný stav nekľudu a úzkosti, následne v tomto stave poškodený nebol schopný svoje jednanie naďalej akokoľvek ovládať a utrpel škodu na zdraví (aj keď zdravotnícka organizácia jej nemohla zabrániť ani pri vynaložení všetkého možného úsilia), potom vyvolanie tohto stavu nebezpečného pre zdravie nie je práve okolnosťou spočívajúcou v samej povahe prístroja.

Inou otázkou je aplikácia samotného lekárskeho zákroku. V tejto veci judikatúra dospela k záveru, že zodpovednosť za škodu takto vzniknutú je treba zásadne posudzovať podľa §420 OZ, teda v intenciách zodpovednosti obcej subjektívneho typu. V judikatúre sa konkrétne k tejto veci uvádza: ' Nie je možné nevidieť, že snád' každý lekársky zákrok zdanlivo v sebe nesie určitú mieru rizika poškodenia zdravia či dokonca straty života pacienta. Keby sa lekár vedome vystavoval nebezpečeniu, že i napriek sebalepšiemu prevedeniu toho ktorého zákroku(lege artis) bude v prípade následkov na živote či zdraví pacienta volaný k prísnej zodpovednosti podľa § 420a OZ, malo by to na neho určite demoralizujúci i demotivujúci vplyv. '

V súvislosti s touto problematikou je treba upozorniť, že pokiaľ sa jedná o staršiu judikatúru, je s ohľadom na zmeny právnej úpravy, ktoré postihli § 420 a §421 OZ, v súčasnej dobe použiteľná už len čiastočne, na čo upozorňuje aj príslušná odborná literatúra.

4.3. Zodpovednosť za škodu spôsobenú tými, ktorí nemôžu posúdiť následky svojho jednania

V intenciách § 422 OZ sa jedná o 2 okruhy subjektov:

- nepľnoletí
- osoby postihnuté duševnou poruchou.

Tieto subjekty zodpovedajú za škodu, ktorú spôsobia v prípade, že sú schopní ovládnuť svoje jednanie a posúdiť jeho následky. S nimi nesie zodpovednosť spoločne a nerozdielne i osoba, ktorá je povinná vykonávať nad týmito subjektami dohľad. Ex lege je teda v týchto prípadoch založená solidarita. Za situácie, kedy príslušné osoby náležitý dohľad zanedbali, sú povinní hradiť vzniknutú škodu výlučne oni.

Problémom, ktorý musel byť riešený právnou praxou bolo vymedzenie pojmu náležitého dohľadu. Je totiž zrejmé, že pokiaľ by tento termín bol vykladaný veľmi striktno, znamenalo by to, že sprostene na strane subjektu, ktorý má taký dohľad vyvíjať, by bolo takmer nemožné. K uvedenému: ' Nemožno opomínať, že náležitým dohľadom nie je možné rozumieť taký dohľad, ktorý by bol za normálnych okolností osobami k dohľadu povinných vykonávaný stále, nepretržite a bezprostredne(' na každom kroku '), pretože v tom prípade by bola zákonom predpokladaná možnosť sprostene zodpovednosti týchto osôb prakticky vylúčená . Pri úvahe o tom, či nedochádzalo k zanedbaniu náležitého dohľadu, je nutné vziať na zreteľ i niektoré okolnosti týkajúce sa osoby podliehajúcej dohľadu, ako napr. vek, či povahové vlastnosti. ' ²³

Judikatúra sa taktiež zaoberala prípadmi, kedy rodičia nepľnoletých detí zanedbali povinný dohľad nad nimi a za tejto situácie bola nepľnoletým deťom spôsobená škoda inou osobou.

²³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR Rc 4/70, sp.zn. 3 Cz 57/68

Dospela prítom k záveru, že túto skutočnosť nemožno hodnotiť ako spoluzavinenie poškodených.

K tejto veci konkrétne: O spoluzavinenie neploletých žalobcov sa nemôže jednáť už len z toho dôvodu, pretože taký záver by šiel neodôvodnene k tiazí osoby nespôsobiléj k zavineniu. Z toho je nutné dovodiť (pretože zanedbanie dohľadu nemôže zostať bez právneho významu), že poškodeným bude zodpovedať (spoluzodpovedať) osoba povinná dozorom rovnako ako škodca spolu s tými, ktorí odpovedajú priamo. Pôjde teda o prípad spoločnej zodpovednosti.²⁴

4.4. Zodpovednosť za škodu spôsobenú úmyselným jednaním proti dobrým mravom

Jedná sa o špeciálny prípad subjektívnej zodpovednosti za škodu, upravený v ustanovení §424 OZ, kedy zavinenie je preukazované, nie prezumované.

Podstatnú úlohu hrá pojmie termínu dobrých mravov. V judikatúre sa v tejto veci uvádza, že:

„Dobrymi mravmi spoločnosti je nutné rozumieť súhrn určitých etických a kultúrnych noriem spoločnosti, z ktorých niektoré sú trvalou a nemennou súčasťou ľudskej spoločnosti, iné spolu so spoločnosťou podliehajú vývoju.“²⁵

Zrejme teda je, že sa jedná o určitý kódex morálnych pravidiel, ktoré samy o sebe nie sú právnymi normami, avšak objektívne právo v niektorých prípadoch z dôvodu relevancie týchto pravidiel intervenuje v prospech ich ochrany.

Demokratický právny štát musí pružne a účinne reagovať na úmyselné jednanie občanov, ktorí vo svojom egoistickom záujme či z dôvodu svojej špatnej povahy vedome šikanujú druhých, pričom často spoliehajú na to, že ich jednanie nemožno označiť ako protiprávne podľa písaných právnych noriem.

Inštitút zodpovednosti za škodu spôsobenú úmyselným jednaním proti dobrým mravom je už od účinnosti občianskeho zákonníka z roku 1811, ako aj od účinnosti občianskeho zákonníku č. 40/1964 Sb. právnou praxou pomerne často prehliadaný, hoci jeho aplikácia môže výraznejšie prispieť k zlepšeniu vzťahov medzi občanmi.

Spoločenské vzťahy medzi ľuďmi najviac ohrozuje drobné úmyselné jednanie občanov, ktoré je v praxi veľmi ťažko postihnuteľné, lebo je spravidla na samom pomedzí porušovania konkrétnych právnych povinností, či už zákonných alebo zmluvných, ako aj je naviac pomerne obtiažne stanoviť výšku spôsobenej škody.

Ustanovenie občianskeho súdneho poriadku o tom, že výška nároku, ktorú nemožno zistiť vôbec, alebo s nepomernými obtiažami, určí súd podľa vlastnej úvahy, dáva žalobám o náhradu škody plynúcej z príslušného jednania reálny základ, tj. pomerne jednoduchý a citelný majetkový postih voči osobe jednajúcej úmyselne proti dobrým mravom.²⁶

Príklady jednania zakladajúce nárok na náhradu škody:

- prenajímateľ znemožňuje či sťažuje za trvania nájomného práva užívanie prenajímaného bytu nájomcovi tým, že pod rôznymi zámienkami napr. tvrdeného dlhu, odpojuje alebo prerušuje dodávky vody, elektriny, plynu do bytu apod. ,
- vlastník nemovitosti bezdôvodne bráni vstupu do budovy jej oprávneným užívateľom,
- opakované slovné hrozby alebo posunky úmyselne psychicky trápiace iných, vrátane napr. manželky,

²⁴ Rozsudok Mestského súdu v Prahe Rc 44/74, sp.zn. 9 Co 266/73

²⁵ Rozsudok Krajského súdu v Brne, sp.zn. 15 Co 137/93

²⁶ www.pravniradce.ihned.cz, 25.6.2003

- vedomé neobslúženie zákazníkov v pohostinských zariadeniach s výhovorkou na rezerváciu, alebo z dôvodu rasy, pohlavia...,
- sústavné obťažovanie telefónom či textovými správami v nevhodnú dennú a nočnú dobu, prípadne s výhražným podtextom, (úmyselného jednanie proti dobrým mravom sa teda možno vďaka vedecko-technickému pokroku dopustiť nielen priamo osobne, ako tomu bolo v minulosti, ale aj prostredníctvom tzv. textových správ mobilnými telefónmi, internetom apod. .

Pri zisťovaní miery zodpovednosti a vyčísl'ovaní výšky náhrady je dôležité, či napr. škodca bol samotným iniciátorom určitého jednanie, akou mierou sa na ňom podieľal, aký bol obsah jeho jednanie, aký bol jeho potenciálny dopad.

4.5. Zodpovednosť za škodu spôsobenú provozom dopravných prostriedkov

Občiansky zákonník tu vychádza zo zvláštnej povahy provozu dopravných prostriedkov, ktorý je zdrojom zvýšeného nebezpečia a zvýšenej možnosti spôsobenia škôd na ľudskom zdraví i na majetku. Za udalosti takýmto spôsobom vyvolané je treba považovať také skutočnosti, ktoré sú objektívne spôsobilé zapríčiniť škodu, a ktoré s ich provozom súvisia, to znamená, že sa nejedná o prípady, kedy bola škoda síce spôsobená porušením právnej povinnosti v súvislosti s daným provozom, ale nie jeho povahou.

Je postavená na zodpovednosti bez zreteľa na zavinenie (objektívna zodpovednosť), kedy plní predovšetkým prevenčnú funkciu, lebo vedie provozovateľa ku zvýšenej starostlivosti o stav motorových vozidiel, ich obsluhu a údržbu. Dáva poškodeným možnosť dosiahnuť rýchlej náhrady škody, pretože v spore sa nemusí preukazovať zavinené porušenie právnych predpisov provozovateľom.

Provozovateľov dopravných prostriedkov tak právna úprava radí do dvoch skupín, z ktorých jednu tvoria právnické a fyzické osoby provozujúce dopravu a druhú skupinu tvoria ostatní provozovatelia motorového vozidla, motorového plavidla a provozovatelia lietadla. Sám občiansky zákonník pojem provozovateľ nevymedzuje. Vyvodzuje sa, že za provozovateľa vozidla je treba považovať toho, kto má právnu i faktickú možnosť dispozície s vozidlom, kto ho organizačne užíva. Nestačí tu teda len samotná faktická dispozícia, ale ani len samotné oprávnenie k jednorázovej dispozícii s ním.

Organizácia (prípadne i fyzická osoba), ktorá požičia občanovi motorové vozidlo, zostáva jeho provozovateľom v zásade zodpovedným za škodu vyvolanou zvláštnou povahou jeho provozu.²⁷ Ak však dôjde k použitiu vozidla na pokyn orgánov polície pri poskytovaní pomoci (na základe zákona č. 283/1991 Sb. , o Polícii Českej republiky), je nutné dopracovať sa k záveru, že provozovateľom sa po túto dobu stáva štát, ktorý je tak potom zodpovedným subjektom v prípade vzniku škody.

Ak vozidlo tvorí predmet spoločného jmenia manželov, možno vyvodzovať, že jeden i druhý manžel ho obstarali, aby ho užívali, spoločne sa podieľali na jeho údržbe, starali sa o jeho chod, a to aj napriek tomu, že auto šoféruje výlučne len jeden z nich, pretože druhý nemá vodičský preukaz. Za týchto podmienok sú taktiež obaja jeho provozovateľmi, obaja povinní k náhrade škody.

Pri škode spôsobenej okolnosťami majúcimi pôvod v provozu nie je možná liberácia, takže nie je treba zisťovať možnosť odvrátenia škody.

²⁷ R 70/1969

4.6. Zodpovednosť za škodu spôsobenú provozom zvlášť nebezpečným

Občiansky zákonník zaraďuje túto zvláštnu zodpovednostnú podstatu preto, že musí vziať na vedomie existenciu provozov, ktoré pracujú s vyšším než obvyklým rizikom a ich činnosť je teda spojená so vznikom väčšieho nebezpečia škôd. Z pojmu provozu (nemusí byť povolený príslušnými orgánmi) vyplýva, že musí ísť o činnosť opakovanú a dlhodobú, nie len o napr. jednorázové použitie výbušniny v podniku, ktorý s ňou inak nepracuje. Naproti tomu, o zvlášť nebezpečný provoz sa nejedná vtedy, pokiaľ by takúto vlastnosť bolo možné vyvodzovať len z kvantitatívnych aspektov vecí. V tejto súvislosti preto judikatúra dospela k záveru, že: ' Za škodu takto vyvolanú v zmysle §432 OZ nemožno považovať škodu vzniknutú pri hromadnej kolízii motorových vozidiel, ku ktorej došlo pri zhoršenej viditeľnosti. '²⁸

V súvislosti s touto problematikou je treba sa zmieniť aj o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody podľa zákona č. 18/1997 Sb., o mierovom využití jadrovej energie a ionizujúceho žiarenia (atómový zákon). Táto zodpovednosť je upravená Viedenskou úmluvou o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody a Spoločným protokolom, ktorý sa týka uplatnenia Viedenskej a Parížskej úmluvy, ku ktorým Česká republika pristúpila. Zmienená Viedenská úmluva rieši niektoré otázky odškodnenia za jadrové škody odlišne od úpravy v občianskom zákonníku. Táto odlišnosť sa týka obmedzenia výšky zodpovednosti za vzniknutú jadrovú škodu, ako aj premlčacej lehoty. Obecná úprava obsiahnutá v OZ sa teda použije tam, kde neexistuje zvláštna podľa spomínanej Viedenskej úmluvy alebo úprava prevedená zákonom č. 18/1997 Sb. .

4.7. Zodpovednosť za škodu spôsobenú na vnesených alebo odložených veciach

Občiansky zákonník ju upravuje svojim ustanovením §433 a násl., kedy za túto škodu sú zodpovedné len osoby splňujúce predpoklady stanovené zákonom. Jedná sa o provozovateľa poskytujúceho ubytovacie služby, provozovateľa akejkoľvek činnosti s ktorou je spravidla spojené odkladanie vecí a provozovateľov garáží a podnikov podobného druhu. V súvislosti s využívaním ich služieb odkladá zákazník svoje veci, kedy zároveň nemá možnosť alebo nie je pravidlom, aby nad nimi vykonával neustály dohľad za účelom ich ochrany pred vznikom prípadnej škody. Preto bola zákonom prenesená zodpovednosť za škodu na týchto veciach na provozovateľov príslušných zariadení.²⁹

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o zodpovednosť objektívnu, ponúka sa otázka, či zákon umožňuje sprostene sa tejto zodpovednosti. Jediným liberáčnym dôvodom v týchto súvislostiach je, že ku škode by došlo i inak.

Ak dojde k vzniku škody na vnesených veciach, je v prvom rade potreba vyrozumieť provozovateľa o tejto skutočnosti a hlavne uplatniť u neho nárok na náhradu tejto škody. Lehota pre splnenie tohto požiadavku je však relatívne krátka, činí len 15 dní, pričom ich beh začína dňom, kedy sa poškodená osoba o vzniku škody dozvie. Nárok na náhradu škody predkladaný provozovateľovi ubytovacieho zariadenia by mal vždy obsahovať skutočnosti rozhodujúce pre vznik tohto nároku, teda predovšetkým dôkladné označenie vecí, o ich stratu sa jedná, rozsah

²⁸ Rozsudok Krajského súdu v Ústí nad Labem, sp.zn. 8 Co 482/72

²⁹ www.epravo.cz, článok č. 41807

a druh škody, ktorá na nich vznikla, ako aj čas a miesto vzniku škody atp. .³⁰Zodpovednosti sa provozovateľ ubytovacieho zariadenia nemôže žiadnym spôsobom vzdať. Neplatné sú akékoľvek jeho písomné prehlásenia umiestnené v priestore, kde je ubytovanie poskytované, rovnako ako i akékoľvek dohody prípadne uzatvorené medzi ním a jeho zákazníkom. Napriek tomu, že zákon nevylučuje, aby bol nárok na náhradu škody u provozovateľa ubytovacieho zariadenia uplatnený ústne, nezostáva než dôrazne doporučiť jeho písomnú formu, a to z dôvodu uľahčenia prípadného preukázania splnenia tejto povinnosti pri súdnom konaní.

V prípade vzniku škody poškodením či krádežou automobilu, alebo jeho súčasti či príslušenstva (autorádio, pneumatika a i.) je nutné nahlásiť škodu na polícii za účelom spisania protokolu a ďalšieho vyšetrovania trestného činu, ďalej u príslušného provozovateľa (stráženeho parkoviska, garáže, apod.), prípadne u zmluvnej poisťovni. Ak osoba provozovateľa nie je známa, písomne či ústne za účasti svedkov kontaktovať a škodu uplatniť u osôb, ktoré sú zodpovedné za stráženie parkoviska, garáže, poprípade sú uvedené v provoznom poriadku priestoru či v iných listinách, z ktorých možno dovodiť, kto je správcom, zamestnancom či v poslednom rade vlastníkom objektu. Škodu u provozovateľa je pod sankciou uplynutia prekluzívnej doby nutné uplatniť do pätnástich dní od zistenia, že škoda vznikla. Ak bude škoda uplatnená včas, začne bežať subjektívna dvojročná premlčacia doba odo dňa zistenia vzniku škody a zistenia osôb povinných k jej náhrade v rámci objektívnej trojročnej premlčacej doby, počas ktorej je poškodený oprávnený sa domáhať svojich práv na súde, v prípade, že sa nedohodne s povinným na spôsobe a výške náhrady škody. Poškodený musí preukázať vznik škody práve v danom priestore (zaparkovanie vozidla napr. existenciou parkovacieho lístku) a potom je na provozovateľovi, či preukáže, že k tej samej škode by došlo i inak bez ohľadu na skutočnosť parkovania vo vyhradenom priestore. Treba však podotknúť na veľmi dôležitý fakt, a to, že na veci odložené v automobile netvoriace jeho súčasť či príslušenstvo sa nárok na náhradu škody nevzťahuje(kabáty, tašky, apod.). Vždy je vzhľadom k zhora uvedenému teda nezbytné, zabezpečiť svoj majetok proti škode vzhľadom k finančným možnostiam čo najlepšie, a mimo vyhradený priestor parkovať tak, aby automobil nebol zo strán až tak ľahko prístupný.³¹

Podstatným spôsobom je tu obmedzená možnosť domáhať sa náhrady škody spôsobenej na veciach odložených v dopravných prostriedkoch hromadnej dopravy. Tu totiž nie je zodpovednosť podľa špeciálnych ustanovení³² daná, lebo do úvahy prichádza jedine náhrada škody spôsobená zvláštnou povahou provozu. Konkrétne to teda znamená, že náhrady sa možno dovoľávať v intenciách §429 OZ. Toto ustanovenie však nebude možné vzťahovať na väčšinu prípadov, kedy došlo k prostej strate veci. Z hľadiska uplatnenia nároku potom platí, že právo na náhradu škody musí byť uplatnené u provozovateľa bez zbytočného odkladu. Právo zanikne, ak nebolo uplatnené najneskôr pätnásť deň po dni, kedy sa poškodený o škode dozvedel. V tejto súvislosti judikatúra riešila aj otázku, u koho konkrétne má byť také právo uplatnené. Dospela k záveru, že: ' K uplatneniu práva na náhradu škody na odložených veciach postačí, ak je tento nárok vznesený napr. u vedúceho provozovny alebo u pracovníka tejto provozovne, pokiaľ ten, kto nárok uplatňuje, nemohol vedieť, že k prijatiu vznesenia takého nároku bol organizáciou určený niekto iný . '³³

³⁰ M.Knappová, J Švestka a kolektív Občianske právo hmotné 2,ASPI 2002

³¹ www.epravo.cz, čl č 22073

³² §433 a nasl OZ

³³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČSR Rc 8/85, sp.zn. I Cz 70/82

V. ŠPECIFICKÉ PRÍPADY ZODPOVEDNOSTI ZA ŠKODU³⁴

Okrem prípadov zvláštnej zodpovednosti, upravených v oddieli druhom hlavy druhej občianskeho zákonníka, sú ešte takzvané špecifické prípady zodpovednosti.

5.1. Zodpovednosť dopravcu

Doprovca zodpovedá za prípadnú škodu na zdraví, batožine, či na veciach, ktoré má cestujúci u seba, vzniknutú pri poskytovaní prepravných služieb.

Podľa príslušných ustanovení OZ, ak má cestujúci pri osobnej preprave batožinu, prepravuje ju dopravca spoločne s ním a pod jeho dohľadom, alebo oddelene. Toto rozlíšenie má zásadný význam pri posúdení náhrady škody vzniknutej na tejto batožine. Ak teda vznikne škoda na batožine prepravovanej spoločne s ním, zodpovedá dopravca podľa ustanovenia o zodpovednosti za škodu spôsobenú provozom dopravných prostriedkov. Za škodu na batožine prepravovanej oddelene od cestujúceho zodpovedá podľa ustanovení o zodpovednosti pri nákladnej doprave. Z hľadiska tohto rozlišovania je batožina (napr. lyže) prepravovaná na streche autobusu alebo v jeho prívesnom koši batožinou prepravovanou oddelene od cestujúceho.

Pri stanovení rozsahu náhrady škody vzniknutej cestujúcemu na batožine v dobe prepravy alebo prepravou, je treba vychádzať z prepravných poriadkov a tarifov, ktorými môže byť zodpovednosť za túto škodu obmedzená.³⁵

5.2. Zodpovednosť podľa zákona č. 13/1997 Sb., o pozemných komunikáciách

Koncepcia platnej právnej úpravy vychádza z princípu objektívnej zodpovednosti.

Veľmi početné sú prípady náhrady škody podľa zákona č. 13/1997 Sb., o pozemných komunikáciách. Podľa príslušných ustanovení nemajú užívatelia diaľnic, ciest a miestnych komunikácií nárok na náhradu škody, ktorá im vznikla zo stavebného stavu (napr. prípad škody zo šmyku na ceste s hladkým povrchom) alebo dopravno-technického stavu týchto komunikácií. Zhora uvedený zákon stanovuje zodpovednosť vlastníka za zjazdnosť cesty, diaľnice, miestnej komunikácie, ale už ju nestanoví pre účelové komunikácie, a to právom, pretože taká zodpovednosť by bola neúnosná a nežiadúca. Vlastníci a správcovia účelových komunikácií teda nemajú odškodňovaciu povinnosť za závady v zjazdnosti, tieto prípady škody je teda treba riešiť podľa obecných predpisov, tj. podľa obchodného alebo občianskeho zákonníka.

Vo vzťahu k ustanoveniu o generálnej zodpovednosti za škodu v OZ sú ustanovenia zákona o pozemných komunikáciách zvláštnym predpisom. Podľa neho sa organizácia cestného hospodárstva sprostí zodpovednosti za škody, ktoré majú pôvod v závadách v zjazdnosti cesty, keď preukáže, že nebolo v medziach možností závady odstrániť ani na ne predpísaným spôsobom upozorniť.³⁶

³⁴ Holub, Bičovský, Pokorný, Hochman, Koblíha, Ondruš: Odpovědnost v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, Linde 2004

³⁵ R 68/1972

³⁶ S III, str. 355

Z hľadiska náhrady škody je významný styk pozemných komunikácií s rôznymi vedeniami a okolím.

Na základe vyššie uvedeného zákona je vlastník nemovitosti, ktorá hraničí s cestou alebo miestnou komunikáciou v súvislo zastavanej časti obce, povinný zaistiť, aby priľahlý chodník bol riadne a včas čistený a pri poľadovici posypaný, a to predovšetkým k zaisteniu bezpečnej chôdze.

VI. SPÔSOB A ROZSAH NÁHRADY ŠKODY

Spôsobom náhrady škody sa rozumie určenie formy, akou sa škoda nahradzuje.

Rozsahom náhrady škody sa rozumie určenie výšky tejto náhrady.

Samotnou náhradou škody konečne chápeme právne relevantné jednanie, ktorého podstatou je odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov, ktoré boli škodou spôsobené.³⁷

Pokiaľ ide o spôsob a rozsah náhrady škody, potom príslušné ustanovenia občianskeho zákonníku prešli určitým vývojom. Až do novely prevedenej zákonom č. 509/1991 Sb. s účinnosťou od 1. 1. 1992 totiž platilo, že sa hradí len skutočná škoda, a to zásadne uvedením do predošlého stavu. Výrazom zmeny musí niekedy byť aj odklon od ustálenej judikatúry, čo dovodil i Ústavný súd vo svojom rozhodnutí: ' Ak nemá princíp právnej kontinuity pôsobiť deštruktívne vo vzťahu k českej ústavnej štátnosti, je treba dôsledne trvať pri aplikácii starého práva na hodnotovej diskontinuite s ním a reflektovať tento prístup v súdnych rozhodnutiach. ' ³⁸ Teraz však platí, že sa hradí :

- skutočná škoda (damnum emergens)
- ušlý zisk (lucrum cessans).

České právo je právom písaným a tzv. spravodlivosť nie je prameňom práva v ČR, a tak je treba najskôr zistiť, či platná právna úprava vôbec dáva priestor pre kreatívnu aplikáciu výkladových noriem. Občiansky zákonník dáva prednosť náhrade relutárnej pred náhradou reštitučnou. Len v prípade, že o to poškodený požiada a ak je to zároveň možné a účelné, prichádza do úvahy náhrada škody uvedením do predošlého stavu (restitutio in integrum).

To však viac-menej nemožno vykladať tak, že primárnym účelom práva na náhradu škody nie je reštitúcia predchádzajúceho stavu. Jedná sa len o prenesenie organizačno-technického prevedenia nápravy na poškodeného. To je zjavným prejavom racionalizácie, pretože sa javí jednoduchšie vymôcť na škodcovi peniaze, ktoré následne poškodený použije na nápravu stavu, než ukladať škodcovi povinnosť zaisťovať opravu poškodených vecí (v prípade škody na veci) . Zmyslom a účelom úpravy zodpovednosti za škodu však je okrem iného ochrana majetkovej sféry vlastníkov, a to v jej rozsahu a štruktúre. Občiansky zákonník tak len stanoví podrobnejšie podmienky realizácie ochrany vlastníctva, ktorej základom je čl. 11 Listiny základných práv a slobôd. Je teda potreba vychádzať zo stanoviska, že okrem odôvodnených výnimiek je účelom tejto právnej úpravy umožniť bezproblémové obnovenie pôvodného alebo obdobného stavu. Opačné stanovisko by nutne viedlo k absurdnému záveru, že zmyslom je umožniť výmenu rozbitých predmetov za peniaze.

V tých prípadoch, kedy škoda bola spôsobená úmyselným trestným činom, z ktorého mal páchatel' majetkový prospech, môže potom súd rozhodnúť, že je možné právo na náhradu škody uspokojiť z vecí, ktoré z majetkového prospechu nadobudol. Takto je možné postupovať aj vtedy, ak také veci inak podľa ustanovení občianskeho súdneho poriadku výkonu rozhodnutia nepodliehajú. Dokým nie je právo na náhradu škody uspokojené, nesmie dlžník s takými vecami uvedenými v súdnom rozhodnutí nakladať.

³⁷ Bičovský, Holub: Náhrada škody v občianském, obchodním, správním a pracovním právu, Linde Praha a.s.

³⁸ Rozhodnutie Ústavného súdu, sp.zn. Pl.ÚS 42/02

V prípade škody na veci sa vychádza z ceny veci v dobe poškodenia . V rozhodovacej praxi súdov je toto tradične chápané veľmi úzko, teda tak, že rozsah náhrady škody sa rovná zníženiu ceny v dobe poškodenia. Naopak je však zrejmé, že zákon dáva súdu možnosť (povinnosť) manévrovať vo veľmi širokom priestore, kde cena veci v dobe poškodenia je len akýmsi odrazovým mostíkom pre ďalšie úvahy. S ohľadom na tu uvedené, možno konštatovať, že zákon pre kreativitu pri výklade dáva dostatočný priestor. Je vidno, že ustanovenie stanovujúce výšku náhrady škody je veľmi pružné, a teda sa správnym javí požadovať, aby ho súdy vykladali hlavne s ohľadom na účel právnej úpravy, ktorým je predovšetkým umožniť poškodenému, aby zhojil zásah škodcu do svojej majetkovej sféry.

Pokiaľ súdy rozhodujú o výške náhrady škody, spravidla argumentujú tak, že celkový majetok poškodeného sa spôsobením škody zmenšil, a pokiaľ sa opravou (zakúpením novej veci) zvýši nad pôvodnú hranicu, toto zvýšenie nesie poškodený sám. Táto úvaha je síce účtovne logická, ale nie dostatočne konformná s ústavnými požiadavkami na ochranu vlastníctva. Listina totiž nemá na mysli len ochranu majetku čo do jeho výšky, ale tiež čo do jeho štruktúry. Ústavou je garantované nielen právo vlastníť majetok v určitej agregovanej výške, ale taktiež aj právo rozhodovať o tom, aké bude štruktúrne zloženie tohto majetku. Ak teda súdy stanovením výšky náhrady škody poskytujú ochranu vlastníctvu tak, ako im ukladá ústavný poriadok Českej republiky, musia prihliadať nielen k tomu, aby náhrada poskytnutá škodcom dostatočne doplnila agregovaného majetku poškodeného do pôvodnej výšky, ale aby tiež umožňovala účelnú a primeranú obnovu štruktúry tohto majetku tak, aby mohol byť naďalej užívaný prinajmenšom v takej miere a takým spôsobom ako pred poškodením. Len takýto výklad je konformný ako s ústavným poriadkom ČR, tak s účelom právnej úpravy zodpovednosti za škodu. Iný postup naopak vedie k tomu, že súd poskytne vlastníčkovi ochranu jeho práv len čiastočnú, pretože ochráni jeho vlastníctvo len objemovo a nie štruktúrne.

Majetok poškodeného tvorí komplex vecí, práv a iných majetkových hodnôt, ktorých celková hodnota nie je daná prostým súčtom ich dielčích hodnôt, ale tiež ocenením ich vzájomných väzieb a štruktúry. Ak teda dôjde k poškodeniu veci, nie je celkový majetok poškodeného znížený len o hodnotu tejto veci, ale taktiež o čiastku vyjadrujúcu narušenie väzieb v jeho majetku, pretože majetok zhoršil svoju funkčnosť ako celok. K obnoveniu jeho pôvodnej hodnoty tak dôjde až vtedy, keď je majetok poškodeného vo svojom úhrne opätovne schopný ako celok plniť funkcie, ktoré plnil pred poškodením.

Iným, nie menej významným hľadiskom, ktoré je potreba pri stanovovaní výšky náhrady škody brať do úvahy, je hľadisko zohľadňujúce rovnosť účastníkov súkromnoprávných vzťahov a naň naväzujúci princíp autonómie vôle uplatňujúci sa pri činení právnych úkonov. Je treba bezvýhradne trvať na tom, že nikto nemôže v rámci občianskoprávných vzťahov vnútiť inému svoju vôľu a prinútiť ho, aby konal niečo, čo zákon neukladá. Pokiaľ budeme vychádzať z požiadavky na autonómiu vôle, nemožno akceptovať názor, že 'sa nič nestalo', pokiaľ sa zmení štruktúra majetku poškodeného, ak celková hodnota jeho majetku zostane rovnaká. V situácii pred poškodením veci má vlastníč určitú vôľu svojim majetkom určitým spôsobom nakladať. Existencia tejto vôle je prejavom jeho ústavne chráneného vlastníckeho práva a je to práve a jedine vlastníč, kto má právo takúto validnú vôľu mať a rozhodovať o jej obsahu. Týmto obsahom je hlavne zámer majetok určitým spôsobom užívať, požívať, predávať apod. . Ak dôjde k poškodeniu veci patriacej do majetku vlastníka, je narušená aj jeho vlastnícka vôľa, nastane zmena jej obsahu, pretože vlastníč už nemôže s majetkom robiť to, čo pôvodne zamýšľal. Pokiaľ dôjde k priznaniu náhrady škody len vo výške izolovaného znehodnotenia poškodenej veci, dochádza tak k situácii, kedy škodca nepriamo vnucuje vlastníčkovi vôľu, ktorú si tento slobodne nevytvoril.

Pri hodnotení výšky náhrady škody je potreba dôsledne skúmať, či je poškodená vec vecou samostatnou, príslušenstvom veci hlavnej alebo dokonca súčasťou veci(a teda vôbec nie je

samostatne právne uchopiteľnou), pretože len takto je možno zhodnotiť škodcov zásah do vlastníckovho majetku v dostatočných súvislostiach. Súdny často chybujú, keď nedostatočne zohľadňujú fakt, že poškodená vec bola príslušenstvom alebo dokonca súčasťou veci hlavnej. Dochádza tu totiž až k neprirodzenej separácii poškodených vecí na 'súčiastky', kedy je zvlášť a izolovane ocenená každá jednotlivá súčiastka a z ocenených opravených či vymenených súčiastok je potom (právne) zmontovaná späť poškodená vec. Jedná sa o chybný postup, ktorý nie je konzistentný, ktorý jasne stanoví, čo je súčasťou a čo príslušenstvom veci. Hlavne v prípade škôd na automobiloch a iných technologických celkoch je treba dôsledne trvať na tom, že ak dôjde k zničeniu či poškodeniu súčasti, je poškodený celok, teda napr. zničenie nárazníku auta je potreba správne kvalifikovať nie ako zničenú vec – nárazník, ale ako poškodenú vec – automobil. Dôsledky pre výšku náhrady škody sú veľké. Pokiaľ by sme vyššie opísaný príklad hodnotili len ako zničený nárazník (súčasť veci), náhrada škody môže dosiahnuť maximálne cenu nového nárazníka. Zníženie hodnoty automobilu vplyvom toho, že na ňom bol z dôvodu poškodenia menený nárazník či iné jeho súčasti, však môže byť rádovo vyšší.³⁹

Náhrada škody spôsobenej na veci použitej a opotrebenej⁴⁰

Pri stanovení výšky náhrady škody na veci, ktorá bola v dobe poškodenia či zničenia už do istej miery opotrebená, sa tradične vychádza z ustálenej judikatúry Najvyššieho súdu, ktorá stanoví, že: 'Ak vynaloží poškodený určitú čiastku na opravu tejto veci, je od tejto čiastky potreba odpočítať čiastku odpovedajúcu zhodnoteniu veci oproti jej stavu pred poškodením. Pokiaľ by súd takto nepostupoval, priznával by (že vraj) poškodenému bezdôvodné obohatenie, pretože poškodený by vraj po uzavretí celého prípadu mal vec 'lepšiu' než pred poškodením, a to zdarma a bez právneho dôvodu.'⁴¹

Pomerne štandardným prípadom sporu o náhradu škody je situácia, kedy škodca zničí vec poškodeného. Táto vec bola v dobe poškodenia už opotrebovaná, ale napriek tomu bola funkčná a poškodený ju používal. Z hľadiska oceňovania však má vec nižšiu hodnotu než vec nová. Poškodený spravidla zakúpi vec novú, pričom mu súd prizná právo na náhradu škody vo výške hodnoty zničenej veci a rozdiel do kúpnej ceny veci novej nesie poškodený sám. Môže veľmi ľahko dôjsť k situácii, kedy zničená vec v dobe zničenia mala cenu relatívne zanedbateľnú, takže výsledkom konania o náhrade škody je, že si musí poškodený zakúpiť vec novú a to zo svojho, teda ako keby žiadnu náhradu škody neobdržal.

Ak dôjde k zničeniu opotrebovanej veci a priznaná náhrada škody nepostačuje k zaobstaraniu si veci náhradnej, je celková hodnota majetku poškodeného nižšia než pred poškodením, pretože zničená vec v majetku funkčne chýba, a narušuje tak jeho funkčnosť ako celku.

Ak problém prevedieme do praktickej roviny a zjednodušíme majetok len na dve hodnoty, zistíme, že tradičný výklad českých súdov vedie k záveru, že či má vlastník ojazdený automobil a veľa peňazí (pred poškodením) alebo nový automobil a málo peňazí (po tzv. náhrade škody) je to to samé, ak súčet týchto hodnôt je rovnaký.

S týmto názorom sa však nemožno stotožniť. Ekonomickou kauzou vlastníctva je totiž uspokojovanie životných potrieb vlastníka a úhrnná hodnota jeho majetku je vlastníkovi pramálo platná, ak nie je majetok správne štruktúrovaný. Poškodenému nie je teda nijak k úžitku, že sa jeho majetok kúpou nového auta nezmenšil, ak mal pôvodne v pláne užívať svoje ojazdené auto a disponibilné zdroje alokovať na zahraničnú dovolenku.

³⁹ Právní rozhledy 11/2003

⁴⁰ www.ipravnik.cz, čl. ' K pojmu skutočnej škody na veci použitej a opotrebenej

⁴¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu, sp.zn. 25 Cdo 1629/2000

Pokiaľ poškodený peniaze získané ako náhradu škody doplní z vlastných zdrojov (ak to je vôbec možné) a zaobstará si náhradnú vec, je jeho majetok naopak štrukturálne znehodnotený tým, že v ňom ubudlo disponibilných zdrojov. Môže sa tak ľahko stať, a to aj za predpokladu, že je náhradná vec hodnotnejšia než vec pôvodná opotrebená a zničená, že majetok je po zaobstaraní náhradnej veci menej hodnotný než pred jej obstaraním, pretože likvidné zdroje v majetku predstavujú hodnotu výrazne vyššiu, než aká je hodnota týchto prostriedkov alokovaných v novej veci.

Keby nikdy k poškodeniu jeho veci nedošlo, vlastníka by nikdy ani nenapadlo, aby opotrebenú vec predal, utŕžené peniaze doplnil vlastnými zdrojmi a obstaral si obdobnú vec, ale novú. I keby sme pripustili názor, že takýmto úkonom bola zachovaná výška majetku poškodeného, je treba trvať na tom, že bolo dotknuté vlastnícke právo, pretože vlastník bol nútený vykonať zmenu v štruktúre svojho majetku, ktorú nezamýšľal a ktorú urobiť nechcel. Jeho vôľa pri výkone vlastníckeho práva tak bola formovaná jednaním osoby, ktorá k tomu nemá žiadne oprávnenie (škodca).

Takto komplexne sa však súde hodnotením výšky náhrady škody spravidla nezaoberajú, keď každú zložku majetku poškodeného chápu izolovane a nadobudnutie veci novej oproti veci starej a opotrebenej spravidla chápu ako zvýšenie hodnoty majetku poškodeného.

6.1. Náhrada škody na zdraví ⁴²

Náhrada škody na zdraví je obecné riešenie zákonom č.40/1964 Sb. „občiansky zákonník.

Pri škode na zdraví, respektíve na živote sa aplikuje kombinácia jednorázového odškodnenia a odškodnenia peňažitou rentou.

Jednorázovo sa odškodňujú:

- bolesti poškodeného
- sťaženie spoločenského uplatnenia
- účelne vynaložené náklady spojené s liečením
- primerané náklady týkajúce sa pohrebu.

Peňažitou rentou sa odškodňujú:

- strata na zárobku po dobu pracovnej neschopnosti
- strata na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti
- strata na dôchodku
- náklady na výživu pozostalým.

6.1.1. Náhrada za bolesť (' bolestné ')

Podrobnejšia právna úprava náhrady za bolesť je obsiahnutá vo vyhláske č. 440/2001 Sb., o odškodňovaní bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia, v platnom znení. Z tohto predpisu vyplýva, že ' bolestné ' sa poskytuje za bolesti spôsobené poškodením na zdraví, jeho liečenie alebo odstraňovanie jeho následkov. Odškodnenie musí byť primerané povahe poškodenia na zdraví a priebehu liečenia. Konkrétne zásady a sadzby sú uvedené v prílohe k zmieňovanej vyhláske.

Odškodnenie za bolesť zásadne nenáleží:

- za jednoduché duševné reakcie na postihnutie organizmu, ktoré sú prechodného rázu

⁴² Bičovský, Holub: Náhrada škody v občianskom, obchodnom, správnom a pracovnom práve, Linde Praha a.s.

- za zmeny v organizme, ktoré sú tak krátkodobé, že nie je treba ich liečiť, popřípade ich nie je možné ani objektívne zistiť
- za bolesť budúcu(následnú) a za bolesť vznikajúcu zo zmien predtým už existujúcich.

Judikatura vyvodila, že: 'Bolestné je čisto osobným nárokom. Preto môže byť priznané jedine osobe, ktorej bola ujma na zdraví spôsobená a nie napr. jej zákonnému zástupcovi.'⁴³

6.1.2. Náhrada za sťaženie spoločenského uplatnenia

Sťaženie spoločenského uplatnenia sa odškodňuje, ak poškodenie na zdraví má preukázateľne nepriaznivé dôsledky pre životné úkony poškodeného, pre uspokojovanie jeho životných a spoločenských potrieb alebo pre plnenie jeho spoločenských úloh.

Odškodnenie za sťaženie spoločenského uplatnenia musí byť primerané povahe následkov a ich predpokladanému vývoju, a to v rozsahu, v akom sú obmedzené možnosti poškodeného uplatniť sa v nasledujúcom živote a v spoločnosti. Ak spoločenské uplatnenie občana bolo už obmedzené predchádzajúcimi zmenami zdravotného stavu, hodnotia sa iba tie následky, ktoré vznikli v dôsledku posudzovaného poškodenia na zdraví, popřípade viedli k podstatnému zhoršeniu predchádzajúcich zmien zdravotného stavu.

Odborná literatúra sa v súvislosti s odškodnením za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia zaoberá i možnosťou poskytnutia takého odškodnenia(respektíve i náhrady účelne vynaložených výdajov a straty na zárobku), ktorá vznikla ako priamy dôsledok darovania orgánu v súvislosti s prevedením transplantácie inej osobe. V tejto súvislosti literatúra taktiež konštatuje potrebu doplnenia právnej úpravy.

V každom jednotlivom prípade je nezbytné určiť výšku jednotlivých položiek, na ktoré má poškodený nárok. Jedná sa teda jednak o bolestné (právo na jednorázové odškodné), ktoré sa vypočíta podľa vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnení bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia. Na túto vyhlášku priamo odkazuje občiansky zákonník, kedy výška odškodnenia bolesti je stanovená odškodnením vyčísliteľným v českých korunách na I bod, pričom bodové ohodnotenie bolesti stanoví lekár v lekárskom posudku. Tu by som rada zmienila hlavné výtky kritiky. Predovšetkým je absurdné, aby sa výška odškodnenia určovala podľa záväznej tabuľky. Výšku je naopak potrebné určiť podľa okolností konkrétneho prípadu, pri dodržaní zásady plného odškodnenia. Je síce možné súd žiadať, aby priznal odškodnenie vyššie, to však možno na základe súčasného znenia vyhlášky len v 'zvlášť výnimočných prípadoch mimoriadneho zreteľa hodných'.

Nízke hodnoty odškodnenia sú o to absurdnejšie, že pod pojem 'sťaženie spoločenského uplatnenia' spadá pravdepodobne celkový možný zárobok poškodeného mladého človeka, ktorý ešte nezačal pracovať. Jednorázovou čiastkou niekoľkých desiatok tisíc korún teda môžu byť 'odbité' stratené možnosti skvelých zárobkov perspektívneho hokejistu alebo topmodelky (i napriek tomu, že v podobných prípadoch môžu byť predpoklady poškodeného dieťaťa k budúcemu úspechu zrejme). Platné riešenie patrne nie je v súlade so zásadou plného odškodnenia. Z tohto a veľa ďalších dôvodov sa mnoho autorov kompetentných k posudzovaniu tejto problematiky domnieva, že príslušná úprava je v rozpore s medzinárodnou zmluvou o ľudských právach, a 'spravodlivé' je zrejme len plné odškodnenie.⁴⁴ Pre porovnanie, v Rakúsku neexistuje pre výšku odškodného záväzný predpis. Súd priznávajú za v podobných prípadoch podobné odškodnenia, čiastky sa len mierne zvyšujú v súvislosti s infláciou. Pre

⁴³ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe Rt 25/94, sp.zn. 5 To 66/93

⁴⁴ Úmluva o biomedicíne- čl.24- právo na 'fair compensation'

orientáciu slúži tzv. 'Schmerzengeldtabelle', ktorú možno nájsť napríklad v komentári k ABGB a ktorá stručne uvádza výťahy z rozsudkov, obsahujúce popis skutkového stavu a prisúdenú čiastku.

Ďalšími odškodnitelnými položkami je náhrada straty na zárobku a náhrada nákladov spojených s liečením a s pohrebom.⁴⁵

6.1.3. Náhrada účelne vynaložených nákladov spojených s liečením

V súvislosti s touto problematikou judikatúra dospela k záveru, že k takýmto nákladom patria mimo iné aj výdaje na protézy, ortézy, náklady spojené s rehabilitáciou, s potrebou pribrania ošetrovateľa, s potrebným prílepením si na strave apod.⁴⁶

Na rozdiel od bolestného tieto náklady náležia osobe, ktorá ich vynaložila.

6.1.4. Náhrada primeraných nákladov týkajúcich sa pohrebu

Pri usmrtení sa jednorázovo hradia taktiež primerané náklady spojené s pohrebom, pokiaľ neboli uhradené pohrebným poskytnutým podľa zákona č. 117/1995 Sb., o štátnej sociálnej podpore, v platnom znení. Tu je treba uviesť, že pohrebné je jednorázovou dávkou štátnej sociálnej podpory, ktorá náleží v stanovenej výške osobe, ktorá pohreb zabezpečila. Pritom platí, že zomretá osoba musela mať ku dňu smrti trvalý pobyt na území Českej republiky, alebo pohreb bol usporiadaný v Českej republike.

6.1.5. Náhrada za stratu na zárobku po dobu pracovnej neschopnosti

Náhrada za stratu na zárobku po dobu pracovnej neschopnosti poškodeného činí rozdiel medzi jeho priemerným zárobkom pred poškodením a nemocenským. Po dobu pracovnej neschopnosti totiž poškodený realizuje svoje nároky podľa predpisov o nemocenskom poistení. Vlastná škoda v tomto prípade je teda daná rozdielom medzi výškou dávky nemocenského poistenia a priemerným zárobkom, ktorý poškodený poberal pred poškodením na zdraví.

Nariadenie vlády č. 258/1995 Sb., ktorým sa prevádza občiansky zákonník, stanoví, že priemerným zárobkom je priemerný zárobok zisťovaný podľa zvláštného zákona pre pracovnoprávne účely. Z príslušných ustanovení zákonníku práce potom vyplýva, že u zamestnanca sa týmto priemerným zárobkom rozumie priemerný hrubý zárobok. Vlastná úprava tejto problematiky je potom obsiahnutá v zákone príslušných mzdových predpisoch. Z tam uvedeného vyplýva, že priemerný zárobok sa zásadne zisťuje z hrubej mzdy k výplate v rozhodnom období (je to zásadne predchádzajúci kalendárny štvrtrok) a z doby odpracovanej v tomto období. V tých prípadoch, kedy priemerný zárobok zamestnanca je nižší než minimálna mzda, zvýši sa priemerný zárobok na výšku zodpovedajúcu tejto minimálnej mzde.

6.1.6. Náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti

Náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti alebo pri invalidite činí rozdiel medzi priemerným zárobkom pred poškodením a zárobkom dosahovaným po poškodení s pripočítaním prípadného invalidného dôchodku alebo čiastočného invalidného dôchodku.

⁴⁵ www.codexisadvokacie.cz

⁴⁶ Najvyšší súd ČR Rt III/67

Pokiaľ sa jedná o určenie priemerného zárobku, platí všetko, čo uvádzam v predchádzajúcom bode 6.1.5. .

Náhrada za stratu na zárobku spolu so zárobkom poškodeného a s prípadným invalidným dôchodkom alebo čiastočným invalidným dôchodkom nesmie presahovať čiastku stanovenú predpismi pracovného práva pre náhradu škody pri pracovných úrazoch a nemociach z povolania(s účinnosťou k 1.1. 2008 stanovenú zvláštnym právnym predpisom). Toto obmedzenie však neplatí, ak bola škoda spôsobená úmyselne. Z dôvodu zvláštneho zreteľa hodného môže súd určiť vyššiu čiastku tiež vtedy, ak bola škoda spôsobená hrubou nedbalosťou.

Pokiaľ sa jedná o samotnú valorizáciu náhrad, prevádzacie predpisy sa opierajú o ustanovenie §447 odst.4 OZ. To sa týka trebárs aj nariadenia vlády č. 283/1999 Sb., ktoré vo svojej prvej časti obsahuje úpravu náhrady v prípade pracovnoprávných vzťahov a vo svojej druhej časti obsahuje práve úpravy náhrady v občianskoprávných vzťahoch. Podľa tejto právnej úpravy sa náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti alebo pri invalidite upravuje tak, že sa priemerný zárobok rozhodný pre výpočet náhrady zvyšuje o necelých desať percent(nie v prípade, ak nárok na náhradu vznikol po 31. 12. 1998) .

6.1.7.Náhrada za stratu na dôchodku

Náhrada za stratu na dôchodku náleží v čiastke rovnajúcej sa rozdielu medzi výškou dôchodku, na ktorý vznikol poškodenému nárok a výšky dôchodku, na ktorý by mu vznikol nárok, ak by do priemerného mesačného zárobku, z ktorého bol vymeraný dôchodok, bola zahrnutá náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti, ktorú fyzická osoba poberala v období rozhodnom pre vymeranie dôchodku(len pre úplnosť upozorňujem, že podľa pracovnoprávných predpisov príslušná náhrada nenáleží) .

Toto ustanovenie teda umožňuje poskytnúť náhradu len za tú stratu, ktorá na dôchodku vzniká ako priamy dôsledok zníženia zárobku poškodeného následkom spôsobenej ujmy na zdraví.⁴⁷

6.1.8 Náhrada nákladov na výživu pozostalých

Podľa čl.6 odst.1 vety prvej Listiny základných práv a slobôd (ďalej len ' Listina '), každý má právo na život.

Podľa čl.30 odst.1 Listiny, občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti k práci, ako aj pri strate živiteľa.

Už z dôtkie uvedených ustanovení Listiny je zrejmé, že priamy nárok na náhradu škody nezakladajú. Ustanovenie čl.30 odst.1 Listiny smeruje skôr do sféry sociálneho zabezpečenia poskytovaného štátom, než k založeniu nárokov pozostalých voči škodcovi na náhradu škody nad rámec upravený občianskym zákonníkom. Z ustanovenia čl.36 odst.1 Listiny, ktorý zaisťuje každému právo na tzv. spravodlivý proces taktiež nemožno dovodiť aké hmotno-právne nároky prislúchajú poškodenému v konaní o náhrade škody. Konečne ustanovenie zakotvujúce právo na život, ktorý predstavuje v ústavnom systéme Českej republiky ústrednú hodnotu, pôsobí predovšetkým preventívne s ohľadom na všetky formy

jeho ochrany. Cena života sa nedá vyčíslit' a rozsah náhrady škody poskytovanej pri strate života je ponechaný zákonnej úprave, tu konkrétne občianskemu zákonníku.

Súčasná právna úprava náhrady škody v prípade usmrtenia neumožňuje poskytnutie inej náhrady než peňažitého dôchodku na výživu pozostalým a primeraných nákladov spojených s pohrebom. V súvislosti s touto problematikou zaznela zo strany dovolateľa domnienka, že: ' Platná právna úprava náhrady škody v občianskom zákonníku v prípade úmrtia je pohrdaním

⁴⁷ R 13/1989

hodnotou ľudského života, pochádza ešte z dôb tvorby socialistického právneho poriadku a preferuje predovšetkým fiškálne záujmy štátu. Absolútne nezohľadňuje a nepripúšťa možnosť náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej pozostalým úmrtím, napr. najbližšieho rodinného príslušníka, nárok na náhradu škody obmedzuje len na osoby, ku ktorým mal zomretý v dobe smrti vyživovaciu povinnosť. Tento neľudský prístup zabúda na skutočnosť, že zomretému, pokiaľ by zostal nažive, mohli vzniknúť v budúcnosti ďalšie vyživovacie povinnosti.⁴⁸ Faktom je, že podľa OZ pozostalí nemajú právo na náhradu škody odôvodnenej tým, že im usmrtená osoba mohla v budúcnosti poskytovať výživu, pomoc v zamestnaní, alebo osobnú starostlivosť. Je však povšimnutia hodné, že v občianskych zákonníkoch niektorých členských štátov Európskej Únie sa pamätá na budúci vznik vyživovacej povinnosti zomretého s možnosťou kapitalizácie tohto nároku, čo znamená, že prípadná zmena našej právnej úpravy by bola v záujme prispôbenia právnych predpisov normám Európskeho spoločenstva.

Podľa Ústavy Českej republiky⁴⁹, sudca je pri rozhodovaní viazaný zákonom a medzinárodnou zmluvou, ktorá je súčasťou právneho poriadku. Z uvedeného vyplýva, že súd nie je oprávnený nahradzovať vôľu zákonodarcu, pokiaľ k riešeniu určitého problému v zákone vyjadrená nie je, a nemôže účastníkovi súdneho konania, a to ani osobe v postavení škodcu, uložiť povinnosť (v tomto prípade k náhrade škody), keďže zo zákona neplynie.

Pri usmrtení sa hradia peňažitým dôchodkom náklady na výživu pozostalým, ktorým zomretá osoba výživu:

- poskytovala
- bola povinná poskytovať.

Pojem 'pozostalí' nie je totožný s pojmom osôb povolaných podľa zákona alebo závete za dedičov na základe občianskeho zákonníka. Sú ním mienené: 'deti, rodičia, súrodenci a iné osoby, ktoré žili s nebohým najmenej po dobu jedného roku v spoločnej domácnosti a ktoré sa z tohoto dôvodu starali o túto spoločnú domácnosť alebo boli na neho odkázané výživou, a ďalej osoby, im bol povinný na základe Zákona o rodine poskytovať výživné.'⁵⁰

Príbuzenský alebo iný vzťah k zomretému tu nie je rozhodný, pretože okruh oprávnených je určený a závislý na konkrétnom zistení či, komu a v akom rozsahu zosnulý výživu poskytoval. Z toho vyplýva, že pod pojem 'pozostalí' je potreba zaradiť napr. i družku, jej deti, poprípade i iné osoby, pokiaľ im mŕtvy výživu poskytoval.⁵¹

Z judikatúry vyplýva, že: 'Pre rozsah zodpovednostnej povinnosti k náhrade je rozhodujúci rozsah samotnej povinnosti vyživovacej, to znamená, že výška náhrady je priamo úmerná výžive, ktorej sa dostávalo alebo malo dostávať od zomretého za jeho života, a to v rozsahu ku dňu smrti.'⁵²

Určenie výšky nákladov na výživu, ktorú zomretý poskytoval alebo bol povinný poskytovať svojej manželke, sa riadi zhodnými hľadiskami ako rozhodovanie súdu o vyživovacej povinnosti medzi manželmi, nie teda nejakými čisto mechanickými hľadiskami, spočívajúcimi v podstate v automatickom rozdeľovaní zárobku nebohého na určité diely.⁵³

Pozostalý manžel môže v spore o náhrade škody uplatniť ako nárok na náhradu za práce manželky v domácnosti len tie čiastky, ktoré by bola manželka povinná poskytovať formou výživného na vyrovnanie životnej úrovne oboch manželov, s prihliadnutím k zárobkom oboch manželov a hodnotám práce, ktorou sa obaja podieľajú na zaistovaní potrieb rodiny. Jedná sa

⁴⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp.zn. 25 Cdo 1409/2001

⁴⁹ čl.95 odst.1 zákona č. 1/1993, Ústava ČR

⁵⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu, sp.zn. 25 Cdo 78/2002

⁵¹ R 11/1976

⁵² Rozsudky Najvyššieho súdu ČSR Rc 14/73, sp.zn. 2 Cz 7/72 a Rc 87/68, sp.zn. 3 Cz 3/68

⁵³ R 87/1968

o náhradu prác spojených s chodom domácnosti(upratovanie bytu, pranie apod.), ktoré predtým obstarávala manželka a ktoré po jej smrti musí konať manžel a ostatní príslušníci domácnosti.⁵⁴

Pre vznik nároku na náhradu nákladov na výživu pozostalých je teda rozhodujúci stav, ktorý v pomeroch pozostalých a zomretého existoval v dobe jeho úmrtia, bez ohľadu na to, či je náhrada požadovaná od tohto okamžiku alebo prípadne až od doby neskoršej.

Príslušná náhrada pozostalým nenáleží len vtedy, pokiaľ tieto náklady nie sú hradené dávkami dôchodkového poistenia poskytovanými z toho samého dôvodu.

Pri výpočte náhrady sa potom vychádza z priemerného zárobku zomretého, pričom náhrada nákladov na výživu všetkých pozostalých nesmie úhrnom prevýšiť čiastku, do ktorej by náležala zomretému náhrada za stratu na zárobku.

6.1.9. Náhrada škody spôsobenej lekársym zákrokom- základné pravidlá a problémy⁵⁵

Zodpovednosť za škodu spôsobenú lekársym zákrokom sa riadi podľa obecných pravidiel stanovených pre obecnú zodpovednosť za škodu. Jedná sa o zodpovednosť za konanie, nie za výsledok, lekár teda neodpovedá za to, že zákrok nebol úspešný, ak ho previedol lege artis. V minulosti vznikla otázka, či je lekársy zákrok 'provoznou činnosťou' podľa OZ. To by znamenalo, že by lekár odpovedal za nepriaznivý výsledok zákroku i vtedy, keby bol sebalepšie prevedený. Judikatúra sa ale s týmto výkladom nestotožnila, čo je možno považovať za správne.⁵⁶

Právo na toto odškodnenie je čisto osobným právom poškodeného, preto po jeho smrti zaniká. Toto pravidlo zvýhodňuje škodcu, ktorý poškodeného rovno usmrtil, pred škodcom, ktorý spôsobí len ťažkú ujmu na zdraví. V niektorých zahraničných systémoch platí, že spomínané právo je prevoditeľné a dediteľné, pričom možno konštatovať, že sa pravdepodobne jedná o správne riešenie.

V súvislosti s problematikou ' medicínskych sporov ' je v poslednej dobe pomerne diskutovanou témou zodpovednosť za stratu nádeje a jej peňažitá náhrada.⁵⁷

Predstavme si nasledujúci prípad: Mladý chlapec spadne zo stromu a poraní si bedrovú oblasť. Rodičia ho odvezú do nemocnice, kde lekár stanoví diagnózu a doporučí liečbu. Dopustí sa však pritom profesionálneho pochybení a jeho diagnóza je nesprávna. Keď sa na chybu po niekoľkých dňoch príde, je už neskoro; pacient utrpí trvalé následky v podobe poškodenia pohyblivosti bedrového kĺbu. Háčik je však v tom, že aj keby lekár posúdil situáciu správne, nebohý pacient by mal aj tak len 25% šancu na uzdravenie; v zhruba 75% podobných prípadov k trvalým následkom dochádza tak ako tak.

Otázkou je, ako sa k tomuto stavu občianske právo. Zodpovedá nemocnica (pretože podľa OZ je vo vyššie uvedenom prípade potenciálne zodpovednou osobou skutočne nemocnica; ošetrojúci lekár by zodpovedal len pracovnoprávne a len voči nemocnici, nie voči pacientovi, za škodu spôsobenú nedbalosťou) za túto ' stratu šance ' (či ' nádeje ') na uzdravenie? Pretože nebyť nedbalo poskytnutej starostlivosti, mal by pacient 25% nádej, že sa vylieči; takto klesla na nulu. Anglická terminológia obdobné prípady označuje ako ' strata nádeje ' či ' šance ' (loss of chance), pričom ustálený český výraz doposiaľ chýba; prinajmenšom rovnako presným prekladom by bola aj ' strata príležitosti ' .

Raz stratená príležitosť k správne postupu sa v týchto situáciách už viac nevráti, čo nie je vo veľa oboroch ľudskej činnosti tak vzácné. Nemocný stratil svoju šancu, nikdy sa už nemôže úplne uzdraviť a zostávajú mu trvalé následky.

⁵⁴ Rozsudok KS v Českých Budějoviciach, sp.zn. 3 Co 883/73

⁵⁵ www.medico.juristic.cz

⁵⁶ Rozsudok KS v Hradci Králové 25 Co 167/97

⁵⁷ www.ipravnik.cz, čl. T.Holčápek

Za predpokladu, že sa žalobcovi (tj. pacientovi) podarí dokázať okrem iného príčinnú súvislosť medzi postupom lekára a stratou šance, a žalovaný sa nesprostí zodpovednosti podľa OZ tým, že by preukázal, škodu nezavinil, je strata nádeje škodou, za ktorú náleží peňažitá náhrada?

V prvom rade je namieste uvážiť, či je nádej na uzdravenie škodou sama o sebe, či je teda škodou v občianskoprávnom zmysle. Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu: ' V právnej teórii i súdnej praxi sa škoda...chápe ako ujma, ktorá nastala (prejavuje sa) v majetkovej sfére poškodeného...Spolu s touto škodou sa podľa československého občianskeho práva odškodňujú i niektoré nemajetkové ujmy spôsobené zásahom do občianskoprávnych vzťahov poškodeného. ' ⁵⁸

Z opačného pohľadu je nádej na uzdravenie rizikom, že nastane nepriaznivý následok; 20% nádej na uzdravenie je vlastne 80% rizikom neuzdravenia. Je teda len nebezpečenstvom, určitou mierou pravdepodobnosti, že sa prejaví v ' majetkovej sfére ', že zasiahne do ' občianskoprávnych vzťahov ', i napriek vysokej pravdepodobnosti nakoniec môže mať pacient šťastie a škode uniknúť. Strata šance teda nemá povahu škodlivého následku ako takého.

Ak sa české právo prikláňa k názoru, že strata nádeje nie je samostatnou škodou - a že teda škodou môže byť len onen nepriaznivý následok, napr. trvalé poškodenie zdravia - stáva sa kľúčovou otázkou dôkazu príčinnej súvislosti medzi týmto následkom a nedbalosťou zodpovednej osoby. K jej dokazovaniu má pravdepodobnostné vyjadrenie stratenej nádeje veľmi úzky vzťah. Pravdepodobnosť, že nedbalý postup žalovaného bol príčinou škodlivého následku, je priamo úmerná veľkosti stratenej šance. Ak je zistené, že sa vylicí jeden človek s obdobným zdravotným problémom ako má uvedený pacient, zo štyroch (25% pravdepodobnosť), potom pochybenie, ktoré ho o túto nádej celkom pripraví, bude príčinou trvalých následkov v jednej štvrtine prípadov; v ostatných by totiž ujma nastala tak ako tak. I dôkaz príčinnej súvislosti je teda podaný len na 25%. Judikatúra⁵⁹ okrem iného k tomuto bodu konštatuje, že len pravdepodobnosť nestačí a tvrdenú skutočnosť je treba ' bezpečne dokázať '. Predný teoretik v oblasti dokazovania prof. Macur používa v tejto súvislosti termín ' praktická istota '. Z toho však logicky plynie, že aby žalobca potrebnú príčinnú súvislosť dokázal, musela by sa stratená nádej na vylicenie taktiež bližie praktickej istote, inak totiž ostáva otvorená možnosť, že by k škodlivému následku došlo tak ako tak.

Otázkou však ostáva - je české právo naozaj tak tvrdé, alebo sa v praxi skutočne od doktrínou vyžadovanej prísnosti ustupuje?

VII. PREMLČANIE NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY

Rovnako ako u iných právnych vzťahov, i v prípade zodpovednosti za škodu, nezanedbateľnú rolu hrá objektívna právna skutočnosť behu času. I nárok na náhradu škody musí byť totiž uplatnený do určitej doby, inak účastníka súdneho konania postihne negatívny dopad márneho uplynutia času.

Z hľadiska právnej teórie je treba uviesť, že objektívne právo v súvislosti s dopadom márneho uplynutia času rozoznáva inštitúty premlčania a prekludovania. V oboch prípadoch sa účastník konania stretne s určitými negatívnymi dôsledkami, ak svoje právo neuplatní dostatočne včas.

V prípade, že sa jedná o premlčanie, potom základným dôsledkom takého márneho uplynutia času je strata nároku, ktorým sa v občianskom práve hmotnom rozumie možnosť vynútiteľnosti subjektívneho práva súdom. Pokiaľ sa právo premlčí, existuje naďalej, je však oslabené o nárok, čo znamená, že účastník konania nemá naďalej možnosť realizácie také právo presadiť.

⁵⁸ Stanovisko č.55/70

⁵⁹ Rozhodnutie najvyššieho súdu č.21/92

Naproti tomu u preklúzie ide o zánik samotného subjektívneho práva, lebo prekluzívna lehota je koncipovaná ako prepadlá.

V prípade premlčania sa o nárok oslabené právo stáva naturálnou obligáciou, takže nie je vylúčené jeho dobrovoľné splnenie. U preklúzie oprávnenie zaniká, takže poskytnutie prípadného plnenia by bolo plnením nedlhu a zakladalo by preto nároky z titulu bezdôvodného obohatenia.⁶⁰

Náhrada škody v občianskom práve hmotnom podlieha, pokiaľ ide o uplatňovanie nárokov, premlčaniu. V danom prípade sa teda nejedná o preklúziu, márne uplynutie premlčacej doby však spôsobí zánik nároku, a teda nemožnosť presadiť právo za asistencie štátneho donútenia.

Podobne ako u iných právnych vzťahov, i v prípade náhrady škody rozlišuje právna norma medzi premlčacou dobou subjektívnou a objektívnou.

Subjektívna doba činí 2 roky a začína bežať odo dňa, kedy sa poškodený dozvie o škode a o tom, kto za ňu zodpovedá. Aj podľa judikatúry je nepochybné, že subjektom, ktorý sa musel dozvedieť o škode a škodcovi je práve poškodený. Nemôže ním byť teda tretia osoba.⁶¹

Judikatúra sa taktiež zaoberala komplikovanejšími prípadmi behu premlčacej doby v prípade náhrady za sťaženie spoločenského uplatnenia. Dospela k záveru, že: ' Poškodenému môže vzniknúť zo škodnej udalosti v prípade neskoršieho zhoršenia už ustáleného zdravotného stavu i ďalší nárok na náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia. Taký nárok je treba z hľadiska premlčania posudzovať samostatne ako nárok so samostatnou subjektívnou premlčacou dobou a rozdielnym začiatkom jej behu. Nemožno tu paušálne vychádzať z toho, že premlčacia doba k vykonaniu práva na náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia začína vždy bežať prvý deň po skončení pracovnej neschopnosti poškodeného. '⁶²

Objektívna doba činí 3 roky a začína bežať od spôsobenia škody. Pritom platí, že subjektívna beží v rámci lehoty objektívnej a skončí najneskôr s ňou. V niektorých prípadoch je však objektívna lehota stanovená zvláštnym spôsobom. Predovšetkým- ak je škoda spôsobená úmyselne- činí objektívna doba desať rokov. Konečne, ak sa jedná o škodu na zdraví, nestanoví občiansky zákonník žiadnu objektívnu lehotu. Tu teda beží len subjektívna. Pokiaľ sa jedná o beh objektívnej, judikatúra dospela k záveru, že: ' Pojem udalosti, z ktorej škoda vznikla, zahrňuje nielen protiprávny úkon či právne kvalifikovanú udalosť, ktoré viedli k vzniku škody, ale i vznik škody samotnej. '⁶³

Aj v prípade náhrady škody však prichádza do úvahy aplikácia príslušného ustanovenia OZ, kde je stanovené, že:

' Ak bolo právo priznané pravomocným rozhodnutím súdu alebo iného orgánu, premlčuje sa za desať rokov odo dňa, kedy sa malo podľa rozhodnutia plniť. '

To však v skutočnosti znamená, že v takom prípade už musel byť v minulosti nárok na náhradu škody uplatnený, pretože súdny rozsudok, respektíve iné rozhodnutie mohlo byť vydané jedine v konaní nalézacom, v jeho rámci sa rozhodovalo o náhrade škody.

' Ak bolo právo dlžníkom písomne uznané, čo do dôvodu i výšky, premlčuje sa za desať rokov odo dňa, kedy k uznaniu došlo. '⁶⁴

Jedná sa o obligatórne kauzálny úkon, čo znamená, že jeho esenciálnou náležitosťou je práve výslovné vyjadrenie kauzy, teda vlastného dôvodu záväzkového vzťahu. Prejav vôle musí obsahovať uznanie, čo do dôvodu i výšky.

⁶⁰ M.Knappová, J.Švestka: Občianske právo hmotné 2,ASPI 2002

⁶¹ Rozsudok Vrchného súdu v Prahe Bc 5/94, sp.zn. 1 Cz 32/92

⁶² Rozsudok Najvyššieho súdu ČSR Rc 9/86, sp.zn. 1 Cz 23/83

⁶³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR Rc 2/92, sp.zn. 1 Cz 20/90

⁶⁴ § 110 odst.1 OZ

XIII. PROSTRIEDKY PROCESNEJ OCHRANY A MODERAČNÉ OPRÁVNENIE SÚDU

Základným nástrojom právnej ochrany poškodeného subjektu je žaloba na náhradu škody. V tejto súvislosti je treba znovu pripomenúť vlastný zmysel zodpovednosti za škodu, ktorým je odstránenie, respektíve zmiernenie negatívnych dôsledkov, ktoré boli škodou spôsobené. V rámci civilného práva sa takej nápravy dosahuje práve uplatnením žaloby na náhradu škody. Pokiaľ ide o samotné náležitosti takeého návrhu, potom je treba vychádzať z charakteru zodpovednostného právneho vzťahu a pozície aktívne legitimovaného subjektu, ktorú zaujíma v rámci vzťahov procesných.

Zo samotných hmotno-právnych predpisov o náhrade škody potom vyplýva, že poškodený subjekt musí preukázať naplnenie troch základných objektívnych predpokladov vzniku škody, a to protiprávneho jednania, vzniku škody a príčinnej súvislosti medzi protiprávnym jednaním a vznikom škody. Z pohľadu procesného práva potom samozrejme aktívne legitimovaný subjekt nesie vo vzťahu k týmto trom predpokladom povinnosť tvrdenia, dôkaznú povinnosť i dôkazné bremeno.

V prípadoch objektívnej zodpovednosti je teda na poškodenom, aby dokázal existenciu zhora zmienených predpokladov. Pokiaľ hmotné právo v súvislosti so stanovením objektívnej zodpovednosti uznáva určité liberačné dôvody, potom z povahy veci plynie, že je na subjekte, ktorý je označený ako osoba za škodu zodpovedná, aby preukázal existenciu týchto liberačných dôvodov a takto sa svojej zodpovednosti sprostil.

V prípadoch subjektívnej zodpovednosti nesie poškodený opäť dôkazné bremeno vo vzťahu k prvým trom predpokladom zodpovednosti za škodu, nie však vo vzťahu k zavineniu. Predpisy občianskeho práva hmotného koncipujú totiž subjektívnu zodpovednosť za škodu na bázi zavinenia prezumovaného, z čoho vyplýva, že za úspešnú realizáciu prípadnej exkulpácie nesie zodpovednosť pasívne legitimovaná strana. V prípadoch, kedy je zavinenie výnimočne koncipované ako dokazované, nesie poškodený dôkazné bremeno za preukázanie všetkých predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu vrátane zavinenia.

Pokiaľ sa jedná o samotný petit, potom je treba, aby žalobca presne určil, akým spôsobom má byť škoda nahradená. Z pohľadu vykonateľnosti výroku rozsudku je totiž nezbytné, aby tento spôsob, a to aj čo do výšky náhrady, bol úplne jednoznačne definovaný.

V tejto súvislosti je však ešte potreba uviesť, že nie vždy môže poškodený okamžite preukázať všetky súvislosti týkajúce sa i otázky výšky škody a nie vždy je teda schopný v žalobnom petite samotnú výšku škody úplne presne definovať. V súdnej praxi sa preto veľmi často používa pri rozhodovaní o náhrade škody mezitímny rozsudok, ktorého podstatou je rozhodnutie o základe, zatiaľ čo výška škody je ponechaná ďalšiemu konaniu.⁶⁵

Z pohľadu vzájomných vzťahov súkromného a verejného práva nie je možné pominúť ani tu skutočnosť, že o náhrade škody sa často rozhoduje v konaní adhéznom, ktoré prebieha v rámci konania trestného.

Okrem toho sa však v poslednej dobe stále častejšie objavuje snaha poškodených subjektov presadiť svoje právo mimo pole pôsobnosti súkromného práva uplatnením trestného oznámenia, kedy v jeho rámci má byť subjekt, ktorý je vinený zo spôsobenie škody, väčšinou volaný k trestnej zodpovednosti za spôsobenie dolôzneho trestného činu. Veľmi frekventovane sa objavujú prípady, kedy poškodený vôbec nevyužije možností, ktoré mu na ochranu poskytujú súkromné právo a snaží sa teda zodpovednú osobu pohnať k trestnej zodpovednosti. Logika postupu poškodeného je v týchto prípadoch zrejmalá. Hlavne sohľadom na to, že súkromnoprávne prostriedky ochrany nevedú vždy k požadovanému cieľu(predovšetkým

⁶⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR Rc 39/73, sp.zn. 1 Cz 11/72

značné ťažkosti pri faktickej vynúiteľnosti práva v procese vykonávacom apod.), poškodený subjekt hľadá riešenie, ktoré sa na prvý pohľad zdá účinnejšie. Takýto postup je evidentne založený na úvahe, že zodpovedný subjekt, ak bude konfrontovaný rizikom trestného stíhania a prípadne aj postihu, radšej čím najrýchlejšie nahradí škodu.

Nutne je však treba upozorniť, že takéto riešenie sa v mnohých prípadoch mína svojim účinkom. Prípady, kedy sa v rámci trestného konania podarí dokázať spáchanie úmyselného trestného činu za situácie, kedy sa zodpovedný subjekt bráni tým, že sa jednalo len o civilný delikt (nedodržanie zmluvy apod.), sú skôr výnimkou. Často sa stáva, že úmysel nie je zodpovednému subjektu dokázaný a trestné konanie tak končí s tým, že sa skutok nestal apod. . Poškodený tak premámi dlhú dobu a po neúspešnom trestnom konaní sa ocitne opäť pred problémom, ako sa domôcť náhrady škody.⁶⁶

Samozrejme nemožno vo všetkých prípadoch odmietat' prípadné použitie inštrumentov verejného práva, pretože konkrétne posúdenie vždy závisí na skutkových okolnostiach. Faktom ale je, že z praxe vyplýva skúsenosť, že väčšinou najúčinnjším prostriedkom obrany je ten nástroj, ktorý pôsobí v samotnom obsahu právneho vzťahu, ktorý bol narušený a teda ten inštrument, ktorý je v danom prípade príslušným odvetvím práva priamo určený k uskutočneniu nápravy. Na tomto mieste sa preto zastáva názor, že základným a väčšinou taktiež najúčinnjším nástrojom, jak vydobyť nároky vyplývajúce zo zodpovednostného právneho vzťahu, je práve žaloba na náhradu škody.

Moderačným oprávnením súdu sa rozumie právo súdu rozhodnúť o primeranom znížení náhrady škody.

Právnym základom tohto oprávnenia súdu je zakotvený v OZ. Podľa tam stanoveného, súd z dôvodov zvláštneho zreteľa hodných náhradu škody primerane zníži. Pri takomto rozhodnutí súd vezme zreteľ hlavne na:

- spôsob vzniku škody,
- osobné a majetkové pomery fyzickej osoby, ktorá škodu spôsobila,
- pomery fyzickej osoby, ktorá bola poškodená.

Moderačné právo však nemá miesto v tých prípadoch, kedy sa jedná o škodu spôsobenú úmyselne. V súvislosti s formou zavinenia sa judikatúra zaoberala i špeciálnymi prípadmi, kedy v určitom smere bolo naplnené zavinenie dolózne a v inom len kulpózne. Dospela pritom k záveru, že: ' Ak smeroval úmysel škodcu k ublíženiu na zdraví a len z nedbalosti spôsobil taktiež ťažkú ujmu na zdraví poškodeného, nie je vylúčené zníženie náhrady škody. Pri stanovení rozsahu prípadného zníženia náhrady škody je tu však treba brať do úvahy aj skutočnosť, že nemožno znížiť náhradu škody odpovedajúcu ublíženiu na zdraví, t.j. tým následkom, ku ktorým smeroval úmysel škodcu, a to aj úmysel eventuality. '⁶⁷

IX. NÁHRADA ŠKODY V KRÁĽOVSTVE DÁNSKOM

Problematika náhrady škody je v právnom systéme Dánskeho kráľovstva upravená samostatne, a to zvláštnym Zákomom o zodpovednosti za škodu (ďalej uvádzaný ako ZOŠ) v platnom znení. Dánske právo pritom nepozná zákonom stanovené pravidlá, kedy sa osoba stáva zodpovednou za ňou spáchaný občianskoprávny delikt. Jedná sa o princípy, ktoré sú obsiahnuté v právnej literatúre, a svoj pôvod majú v ' case law '. Sú výsledkom dlhoročnej rozhodovacej praxe súdov vo veci zodpovednosti za spôsobenú škodu v nespočetnom množstve predostretých prípadov. Na touto cestou stanovených zodpovednostných princípoch dnes stojí dánska zodpovednosť za

⁶⁶ Holub, Bičovský a kolektiv: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, Linde 2004

⁶⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR Rc 50/91, sp.zn. I Cz 29/90

škodu v občianskom práve. Určité užšie oblasti tejto pomerne rozsiahlej problematiky však svoju zákonnú úpravu majú, príkladom je i samotná náhrada spôsobenej škody upravená zvláštnym zákonom.

9.1. Podmienky zodpovednosti za škodu⁶⁸

Aby bolo možné príslušný subjekt označiť za zodpovedného a následne povinného k náhrade škody, musia byť kumulatívne splnené takzvané podmienky zodpovednosti za škodu, a to konkrétne:

- zavinenie, alebo zákonom stanovená prísna zodpovednosť (jedná sa o primárny základ založenia zodpovednosti)
- škoda, ktorá musí byť vyjadriteľná v peniazoch
- protiprávny úkon, ktorý je príčinou spôsobenej škody- kauzálny nexus (len v prípade, že poškodený preukáže, že jednanie škodcu je primárnou príčinou vzniknutej škody, je možné žalovať na náhradu škody, pričom vo väčšine prípadov je kauzalita zrejmá)
- požaduje sa možnosť predvídateľnosti škody, to znamená, že škodca je schopný predvídať, že jeho jednaním by mohol spôsobiť škodu určitého druhu a rozsahu, tj. následky svojho jednania.
(Nie je až tak jednoduché rozlíšiť medzi predvídateľnosťou a škodcovou nedbalosťou. Kým predvídateľnosť zahŕňa otázku, či škodca bol schopný predvídať spôsobenú škodu, inými slovami, či mohol očakávať, že vznik škody bude následkom jeho jednania, tak u nedbalosti je to otázka, či mal predvídať, že jeho konanie nesie v sebe značné riziko vzniku škody.)

Obecne platiacim pravidlom je, každý sa môže stať zodpovedným za škodu, ktorú sám spôsobil, a to buď vlastným jednaním alebo opomenutím. V súvislosti s opomenutím nejakým spôsobom konať: ' Jedného zimného večera, okolo deviatej večer, sa chodec zranil v dôsledku pokĺznutia sa na chodníku, ktorý bol od snehu ometaný okolo siedmej hodiny večer. Teplota ovzdušia bola pod bodom mrazu, snežiť síce už prestalo, ale celkové poveternostné podmienky viedli k vzniku poľadovice. Aj napriek tomu, že sa nedokázalo, že posyp štrkom alebo soľou by vzniku šmykľavého povrchu zabránil, príslušný vlastník chodníka bol vedený k povinnosti nahradiť chodcovi škodu na zdraví, kedy ako dôvod bolo uvedené, že neučinil všetky možné nevyhnutné opatrenia s ohľadom na deviatu hodinu večernú, kedy sa dá predpokladať zvýšená frekvencia prechádzajúcich sa ľudí. ' ⁶⁹

Dánske právo teda rozlišuje zodpovednosť za škodu dvojakého typu, a to na princípe zavinenia(subjektívnu) alebo prísnu(absolútnu) plynúcu priamo zo zákona (tj. zodpovednosť bez ohľadu na zavinenie, ktorá má oporu priamo v zákonoch ako napr. Cestný zákon).

Čo sa týka zavinenia, rozlišuje sa úmysel a nedbalosť. Poškodený v každom prípade musí byť schopný dokázať, že práve škodcove jednanie alebo opomenutie nejakým spôsobom jednáť je príčinou vzniknutej škody. Sudca v príslušnom rozsudku musí vziať do úvahy, či škode mohlo byť predíjdené, keby povinný viac premýšľal nad tým , čo konal, alebo naopak nekonal aj keď k tomu bol povinný. Škodca je vždy posudzovaný v porovnaní s fiktívnou osobou, prototypom priemerného občana- akýsi rozumný a obozretný otec od rodiny. Je bez rozdielu, či škodca je vo veku sedemnástich alebo sedemdesiatich rokov, jeho chovanie je komparované s tým istým vzorovým typom, a na sudcovi už teda len je stanoviť, či sa jednalo o úmysel alebo nedbalosť.

⁶⁸ Gleerup, Rosenkjaer, Rorbaek: An Introduction to Danish Law, 2002

⁶⁹ The Danish weekly law reports 1996/957 WHC

Ak povinný konal viac nedbalo, ako sa predpokladá u priemerného občana, potom je opodstatnené viesť ho k zodpovednosti a následnej náhrade škody. Poškodená strana musí uniesť dôkazné bremeno, že škodca konal zavinene.

9.2. Zodpovednosť za škodu na princípe zavinenia⁷⁰

Dánske právo rozlišuje niekoľko foriem zodpovednosti za škodu na princípe zavinenia, a to:

- odbornú (profesijnú),
- spôsobenú deťmi,
- spôsobenú mentálne postihnutými osobami, a
- keď dôkazné bremeno nesie škodca.

9.2.1. Odborná (profesijná) zodpovednosť za škodu

Zvýšená zodpovednosť sa vyžaduje u profesných odborníkov. Ten, kto koná niečo, k čomu sa vyžadujú špeciálne odborné znalosti a prax, radí sa medzi priemerných expertov v danom obore, napr. lietanie alebo zubná chirurgia, kedy pilot alebo zubár sú porovnávaný s prototypom priemerného pilota/zubára.

9.2.2. Zodpovednosť za škodu spôsobenú deťmi

Dôležitým faktom je tu skutočnosť, že deti sú zodpovedné za svoje protiprávne jednanie rovnakým spôsobom ako dospelí.

Keď súd posudzuje, či je dieťa zodpovedné za spôsobenú škodu alebo nie, prirovnáva jeho a jeho chovanie k prototypu priemerného dieťaťa v jemu obdobnom veku. Sudca stanoví, či dieťa daného veku by malo v danom konkrétnom prípade predvídať, že príslušným jednaním by mohlo zapríčiniť vznik škody. Toto pravidlo je na mieste, pretože deti si osvojujú schopnosť predvídať následky určitých jednaní postupne ako rastú, to znamená s vekom. V tejto súvislosti: ' Takmer päť ročný chlapec sa dostal do neuzamknutého na parkovisku stojaceho nákladného auta, a otočil kľúčikom v zapaľovaní. Tým došlo k pohybu auta asi o vzdialenosti 150-200 metrov smerom dopredu, a následnému poškodeniu dvoch áut stojacich pred nákladňakom. Súd neuložil chlapcovi povinnosť k náhrade škody, vzhľadom k jeho veku. ' ⁷¹

Obecným pravidlom je, že rodičia nie sú miesto dieťaťa osobami zodpovednými k náhrade škody. Len v prípade, že došlo z ich strany k zanedbaniu ich zákonom stanovených povinností vo vzťahu k svojmu dieťaťu, je v oprávnení súdu preniesť zodpovednosť na rodiča. Rodič má povinnosť dohľadu, dozoru, kontroly, pričom so vzrastajúcim vekom dieťaťa rozsah povinností klesá. Z uvedeného vyplýva, že ak je rodič volaný k náhrade škody spôsobenej protiprávnym jednaním jeho potomka, tak nie preto, že je jeho rodičom, ale z dôvodu toho, že zanedbal vo vzťahu k nemu niečo, k čomu je povinný zo zákona.

Nie je stanovená najnižšia hranica veku dieťaťa v súvislosti s hradením spôsobenej škody. Len ojedinele však súd uzná zodpovedným za škodu dieťaťko mladšie než štyri roky. Napriek tomu, existuje rozhodnutie Najvyššieho súdu, kedy uznal povinným k náhrade škody chlapca vo veku troch rokov a jeden mesiac, za ujmu spôsobenú spolu s ním sa hrajúcemu chlapcovi, tým ,že mu hodil kameň do hlavy.

⁷⁰ Gleerup, Rosenkaer, Rorbaek: An Introction to Danish law, 2002

⁷¹ The Danish weekly law reports 1980/424 WHC

Deti mladšie než pätnásť rokov sú povinné hradiť škodu spôsobenú vlastným protiprávnym jednaním v súlade s tými samými pravidlami, ktoré sa uplatnia v prípade osôb starších než spomínaných pätnásť.

Zákon o zodpovednosti za škodu zakotvuje 'zmiernovaciu klauzulu', za účelom zjemnenia tvrdosti zákona v odôvodnených prípadoch, a to znížením(zmiernením) zodpovednosti za škodu: 'Zodpovednosť za spôsobenú škodu sa znižuje, alebo je od nej úplne upustené, konkrétne vtedy, keď jej následná náhrada by neprimeraným spôsobom zaťažovala povinného, alebo sú dané veľmi špeciálne okolnosti to vylučujúce. Do úvahy sa vždy berie rozsah škody, typ zodpovednosti, situácia škodcu, poškodený záujem oprávneného z nároku na náhradu škody, jestvujúce poistenie a iné skutočnosti.'

9.2.3. Zodpovednosť za škodu spôsobenú mentálne postihnutými osobami

Osoby s mentálnou poruchou spadajúce pod toto ustanovenie sú zodpovedné rovnakým spôsobom ako mentálne zdraví jedinci. 'Zmiernovacie pravidlo', ktoré sa uplatní v prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú deťmi, sa tu uplatní za rovnakých podmienok.

9.2.4. Zodpovednosť za škodu na princípe zavinenia, kedy dôkazné bremeno nesie škodca/ Prezumpcia nedbalosti

Za normálnych okolností v súvislosti so zodpovednosťou za škodu a s tým súvisiacim uspením ohľadne náhrady škody, dôkazné bremeno nesie poškodená strana, ktorá musí preukázať, že škodca jednal zavinenne. 'Case law' zvyšuje zodpovednosť v niektorých prípadoch prenesením bremena dokazovania z poškodeného, a tak sa škodca stáva tým, ktorý musí preukázať, že nejednal zavinenne.

9.3. Náhrada škody⁷²

Problematika samotnej náhrady škody je upravená už vyššie spomínaným špeciálnym Zákonom o zodpovednosti za škodu z roku 1986, v platnom znení.

Je rozdelený do štyroch častí, kedy prvá, obsahovo najrozsiahlejšia časť pojednáva práve o náhrade za spôsobenú ujmu na zdraví, vrátane osobnej ujmy zapríčinennej stratou živiteľa. V druhej časti je upravená náhrada škody spôsobenej na poistenom majetku, tretia časť sa zaoberá hradením škody zamestnancom v rámci zamestnaneckej zodpovednosti, a na koniec sú zaradené prechodné a záverečné ustanovenia.

Vedúcim princípom tejto problematiky je zásada, že žiaden poškodený nemôže v konečnom dôsledku na utrženej náhrade profitovať, to v podstate znamená, že nesmie dostať za jemu spôsobenú škodu viac, než je škoda vyčíslená.

Pri kalkulovaní spôsobenej škody povinnej k následnej náhrade sa v zásade rozlišuje škoda na majetku a ujma na zdraví, respektíve iná ryzo osobná ujma.

9.3.1. Náhrada škody na majetku

Úprava škody spôsobenej na majetku je ponechaná k regulácii 'case law'. Hradí sa skutočná škoda, a to buď uvedením do predošlého stavu alebo poskytnutím peňažitej náhrady, pričom platí, že je kompenzovaná len finančná hodnota poškodenej veci. Z uvedeného vyplýva, že citovú stratu nemožno zahrnúť do vyčíslenej finančnej čiastky a zahrnúť do žaloby k náhrade

⁷² act no. 599 of 8.September 1986, The Danish Liability for Damages Act

škody. Dôležitou je poznámka, že poškodená strana sa musí pokúsiť limitovať požadovanú náhradu najviac ako je možné.

9.3.2. Náhrada ujmy na zdraví (vyjma prípad úmrtia)⁷³

Čo sa týka ujmy na zdraví utrpenej poškodeným, princípy kalkulácie jej náhrady sú stanovené v dánskom ZOŠ. V porovnaní s niektorými inými krajinami, ako napr. USA, uznané náhrady škodcov sú oveľa nižšie. Je to z toho dôvodu, že súčasťou dánskeho sociálneho systému je akási finančná záchranná sieť, z ktorej plynú peňažné prostriedky poškodeným práve v prípadoch utrpenia osobnej ujmy. Preto sa nejaví nevyhnutným žalovať na náhradu škody časovo po zbytok života.

Dánsky ZOŠ hneď zo začiatku v úvodnom paragrafe stanoví, že strana zodpovedná za spôsobenú škodu na zdraví je povinná k peňažitej kompenzácii jednak straty na zárobku, liečebných nákladov a iných nákladov spojených so spôsobenou zdravotnou ujmom, vrátane poskytnutia náhrady za bolesť a utrpenie. Ak spôsobená ujma na zdraví vyústí do trvalých následkov, platí, že táto skutočnosť musí byť odškodnená a to poskytnutím jednorázového odškodnenia. Hodnota práce vykonávanej doma je posudzovaná ako mzda poberaná od riadneho zamestnávateľa.

Poskytovaná náhrada v prípade utrpenej ujmy na zdraví spôsobenej škodcom sa rozlišuje dvojakého typu, a to: - hradená v dobe nemoci a zotavovania sa
- hradená v období, kedy zdravotný stav je už stabilizovaný (pričom momentom, kedy je zdravotný stav považovaný už za stabilizovaný sa rozumie doba, odkedy sa poškodenému vedie dobre, alebo doktori už neočakávajú žiadne následné zlepšenie).

V období, kým daný zdravotný stav je v procese liečenia a zotavovania sa, a teda nie je stabilizovaný, je poskytovaná náhrada za:

- stratu na zárobku po dobu pracovnej neschopnosti

Základom pre výpočet príslušnej čiastky je mzda poškodeného, ktorú poberal v roku, ktorý predchádza roku, v ktorom k ujme došlo. Vypĺčaná nemocenská po túto dobu, ako aj iné tomuto obdobiu príjmy napr. plynúce z rôznych poistení pre takéto prípady, sa od súdom vyčíslenej kompenzácie odpočítajú.

- účelne vynaložené liečebné náklady

Hradia sa akékoľvek účelne, to znamená odôvodnene a nevyhnutne poškodeným vynaložené náklady v súvislosti s liečením utrpenej zdravotnej ujmy. Oprávnený môže požadovať úhradu prostriedkov vynaložených v súvisi s nemocničným ošetrovaním, ako aj za využitie služieb odborných špecialistov typu psychológa, psychiatra a pod. Tiež má nárok na preplatenie nákladov na dopravu spojených napr. s krátkymi návštevami doma počas absolvovania liečenia mimo domov.

Od čiastky stanovenej k úhrade vzniklej ujmy sa odpočítajú všetky príjmy plynúce oprávnenému na základe zákonov ako napr. Zákon o zdravotnom poistení, Zákon o sociálnom zabezpečení, Zákon o poistení zamestnaneckej zodpovednosti za škodu.

⁷³ Barrie: Personal injury law: liability, compensation and procedure

- bolestné a tzv. trpiteľské⁷⁴

Hradí sa utrpenou ujmu na zdraví spôsobené ' nepohodlie '. Príslušná čiastka je počítaná od doby, kedy k ujme došlo a to až po dobu, kedy sa zdravotný stav poškodeného definitívne stabilizuje, a to vo výške 130 dánskych korún (ďalej v texte ako DKK) za deň. Maximálna čiastka, ktorá môže byť poskytnutá ako bolestné a trpiteľské činí približne 50 000 DKK.

K obdobiu, kedy je zdravotný stav poškodeného už **stabilizovaný**, sa viaže náhrada za:
- trvalé následky (ak nejaké vznikli v dôsledku utrpenej ujmy na zdraví)⁷⁵

Kompenzácia poskytovaná v tomto prípade je náhradou za spôsobenú nespôsobilosť (handicap), s ktorým poškodený musí žiť po zbytok života. Náhrada je poskytovaná jednorázovo ako čiastka, ktorej výška závisí na povahe a rozsahu poškodenia, ako aj zanechaných prekážok v osobnom živote. Stupeň ujmy je stanovený doktormi pôsobiacimi na Národnom úrade pre odškodňovanie pracovných úrazov, kedy rozhodnými podmienkami sú tie, ktoré sú v dobe už stabilizovaného zdravotného stavu poškodeného. Príslušná výška náhrady je vypočítaná ako súčin rozsahu trvalých následkov vyjadrený v percentách a číselného údaju 5, 735, pričom maximálne môže ísť o čiastku 687 500 DKK, a to zväčša v prípade, keď poškodený utrpel v dôsledku ujmy viaceru vážnych zranení.

Výška odškodnenia je redukovaná v závislosti na veku. Ak poškodený prekročil v dobe utrpenia zdravotnej ujmy štyridsiaty rok života, náhrada je redukovaná jedným percentom za každý rok, v ktorom osoba bola staršia ako tridsaťdeväť rokov od doby utrpenia ujmy. Ak poškodený prekročil v dobe vzniku ujmy šesťdesiat rokov, dochádza k redukcii odškodnenia jedným percentom za každý rok, kedy bol od doby poškodenia starší než päťdesiatdeväť rokov . K obdobnej redukcii nedochádza po dosiahnutí šesťdesiateho deviateho roku života.

Príkladom uvádzam vyjadrenie spôsobenej ujmy na zdraví a z toho plynúcej následnej nespôsobilosti vo forme trvalých následkov v percentách:

- strata oboch orgánov zraku = 100%
- strata oboch orgánov sluchu = 75%
- oslabená funkčnosť pľúc s výrazne zníženou schopnosťou aktivity = 65-45%
- znehybnenie hornej končatiny = 45%
- strata palca na hornej končatine = 25%
- impotencia = 15%
- strata malého prsta hornej končatiny = 8% .⁷⁶

-strata pracovnej výkonnosti (možnosti pracovného uplatnenia sa)

Poškodený je oprávnený požadovať náhradu za trvalú redukciiu možnosti pracovného uplatnenia sa po zbytok života. Spôsobené zníženie pracovnej výkonnosti sa vyjadruje v percentách, pričom v prípade, že percentuálne vyjadrenie spôsobenej ujmy je nižšie než pätnásť percent, náhrada v tomto bode nenáleží. Kompenzácia je poskytovaná ako forma jednorázového odškodnenia, ktorá sa matematicky rovná súčinu čiastky odpovedajúcej ročnému mzdovému príjmu poškodeného v roku predchádzajúceho roku, v ktorom k ujme na zdraví došlo, číslice desať a cifry predstavujúcej utrpenú ujmu v percentách. V prípade, že mzdový príjem z predchádzajúceho roku z výnimočných dôvodov nemožno určiť, stanoví sa odhadom. Náhrada môže byť uznaná v maximálnej výške 6 020 000 DKK, a to v prípade stopercentnej

⁷⁴ Act No. 599 of 1986, The Danish Liability for Damages Act

⁷⁵ Alternative compensation mechanisms for damages: the Nordic countries Denmark, Finland, Norway, Sweden, AIDA 2002

⁷⁶ www.juraportal.dk

neschopnosti pracovať. Pri stanovení náhrady je určenie konečnej čiastky ponechané voľnému uváženiu sudcu, kedy sa berie do úvahy skutočnosť, či sa jedná o osobu žijúcu v manželstve alebo samoživiteľa, dieťa či študenta. Pri určovaní ostávajúcej pracovnej spôsobilosti poškodeného sa musí posudzovať zbytkový zárobku-schopný potenciál v súvislosti s prácou, o ktorej výkone možno u neho dôvodne uvažovať. Kompenzácia sa redukuje dosiahnutím tridsiateho roku života.

Ak poškodeným je osoba mladšia než pätnásť rokov, čiastka, ktorá je násobená rozsahom ujmy percentuálne vyjadreným a číslom desať, je stanovená fixne, a to vo výške 276 000 DKK. Náhrada nebude poskytnutá v prípade, že utrpená ujma na zdraví nedosahuje piatich percent.

Pokiaľ poškodený prekročil v dobe vzniku ujmy tridsiaty rok života, uznaná náhrada sa redukuje jedným percentom za každý rok, ktorým presiahol vek dvadsaťdeväť rokov v dobe utrpenia danej ujmy. V prípade prekročenia veku päťdesiatpäť rokov, dochádza k redukcii dvomi percentami za každý rok presahujúci päťdesiatštyri rokov. Princíp zníženej náhrady v závislosti na veku sa uplatňuje len do šesťdesiat deviatky.

Kompetentným k stanoveniu vzniknutej miery nespôsobilosti je Národný úrad pre odškodňovanie pracovných úrazov, a to na základe Zákona o ochrane proti následkom z pracovných úrazov. Je povinný vo veci rozhodnúť čo najskôr ako to je možné, najneskôr však do dvoch rokov od podania žiadosti o posúdenie a zaujatie stanoviska. Ak existujú zvláštne okolnosti, kvôli ktorým nemožno prípad jednoznačne posúdiť, je vydané dočasné rozhodnutie o zhodnotení situácie, ktoré ako dočasné musí byť označené.

- budúce straty

Poškodený má nárok v súvislosti s utrpením ujmy na zdraví požadovať náhradu permanentne vynakladaných nákladov na zakúpenie liekov, na dopravu za účelom dochádzania na pravidelné vyšetrenia, a taktiež nákladov vynaložených na úpravu bytových priestorov napr. v prípade nutnosti bezbariérovej prestavby príbytku.

9.3.3. Náhrada škody v prípade úmrtia

Dánska právna úprava rieši túto problematiku veľmi jednoznačne, a to, že ktokoľvek je osobou zodpovednou za smrť iného, je povinný poskytnúť žijúcim príbuzným jednorázovú náhradu vo výške 108 000 DKK (okrem iného, táto čiastka má slúžiť k pokrytiu primeraných nákladov spojených s pohrebom).

Okrem toho, manžel/manželka alebo druh/družka má nárok na tridsať percent z čiastky, ktorá sa vypočíta ako odškodnenie, ktoré by zosnulému náležalo v prípade stopercentnej pracovnej nespôsobilosti, pričom výška tejto čiastky musí činiť minimálne 644 000 DKK a s narastajúcim vekom žijúceho príbuzného klesá.

Dieťa zosnulého má nárok na čiastku rovnajúcu sa finančnému vyčísleniu jeho nezbytných potrieb počas celého roka, a to za každý nasledujúci rok od smrteľnej udalosti až po osemnásť (u študenta dvadsiaty štvrtý) rok života.

9.3.4. Náhrada škody za spôsobenú ujmu na dobrej povesti a obdobné ujmy

Dotknutá strana, ktorej dobrá povest', česť alebo vôbec reputácia v akomkoľvek zmysle slova bola poškodená, má nárok na náhradu zo strany 'útočiaceho'. Čiastky za takýmto účelom zo strany súdu poskytované sú relatívne veľmi nízke. Sudca len zriedkavo uzná náhradu vyššiu než 50 000 DKK.

Či je vôbec v danom prípade daná možnosť požadovať náhradu spôsobenej škody a v akej výške bude uznaná, ovplyvňuje fakt existujúcej preukázanej spoluviny. To znamená, že ak škodca dokáže, že poškodený vlastným jednaním prispel k vzniknutej škode, potom sa poskytnutiu náhrady môže vyhnúť čiastočne alebo dokonca úplne.

Dánske právo rozlišuje tri stupne spoluviny:

- spoluzavinenie z nedbalosti

Za najmiernejšiu formu spoluviny je uznané spoluzavinenie z nedbalosti, ktorým sa rozumie jednanie poškodeného bez náležitej opatrnosti. Ak tým oprávnený prispel do určitej miery k vzniku škody, náhrada uznaná u povinného sa znižuje.

- prevzatie rizika

Ak dotknutá strana akceptuje riziko plynúce z príslušného jednania škodcu, následne po vzniku škody nie je oprávnená žalovať na náhradu škody. *To znamená, že ak osoba nastúpi do auta, ktoré riadi zjavne opitý šofér, v prípade, že dôjde k autonehode, tak potom nemá nárok na náhradu jej spôsobenej ujmy.*

- súhlas/zvolenie (poškodeného)

Ak poškodený dôjde až tak ďaleko, že vyjadrí súhlas s jednaním, z ktorého je zreteľne jasné, že bude viesť k vzniku škody, potom nie je oprávnený požadovať náhradu. *(Např. dievčina požiadala kamaráta, aby jej prepichol ucho špendlíkom a následne stratí sluch v súvislosti s vzniknutou rozsiahlou infekciou.)*

Na zhora uvedenom rozlíšení jednotlivých stupňov spoluviny a v závislosti na tom určení miery zodpovednosti za spôsobenú škodu, je postavená náhrada škody podľa Dánskeho cestného zákona. Príkladom môže byť na základe tohto zákona prípad, keď sa: *Pät'nást'ročný chlapec spolu s tromi ostatnými účastníkmi na krádeži auta, ktoré bolo poistené proti krádeži u poisťovacej spoločnosti. Následne auto bolo riadené štr'nást'ročným chlapcom, a to stosedemdesiat kilometrovou rýchlosťou na vozovke s obmedzením maximálnych osemdesiat kilometrov za hodinu. Neplnoletý šofér nezvládol riadenie, dostal šmyk a skončil v priekope. Poškodený spolujazdec utrpel zranenia s konečne stanovenou lekárskou diagnózou ochrnutia zo sedemdesiatich percent. Najvyšší súd uznal mladého šoféra plne zodpovedného za spôsobenú ujmu a povinného k plnej náhrade vzniknutej ujmy, kedy vychádzal z toho, že poškodený mohol predpokladať, že škodca v závislosti na jeho veku už má nejaké skúsenosti s riadením auta a že zároveň nemohol predvídať, že bude tak hazardne šoférovať. Rozhodnutie Najvyššieho súdu tak poprelo jemu predchádzajúce rozhodnutie súdu nižšieho stupňa, ktorý uznal poškodeného vinného zo spoluzavinenia z nedbalosti, a na základe tejto skutočnosti znížil zodpovednosť povinného na jednu tretinu.⁷⁷*

9.3.5. Obrany škodcu

Dánska právna úprava pozná tri možné skutočnosti, kedy sa povinnosti k náhrade škody možno v plnom rozsahu vyhnúť, aj keď všetky okolnosti svedčia zodpovednosti za vzniknutú škodu. Jedná sa o takzvané obrany škodcu:

- krajná núdza- dotyčný obetuje nejaké aktívum(majetkovú hodnotu) pre záchranu niečoho dôležitejšieho, významnejšieho(např. zničí koberec za účelom uhasenia požiaru)

- nutná obrana- k škode dôjde v súvislosti s odôvodnenou sebaobranou

- výkon práva- např. zatknutá osoba, ktorá sa chovala nesmiernie výtržnícky, nie je oprávnená žalovať na náhradu spôsobenej ujmy (zlomený malíček) zo strany policajta.

Pre všetky tri prípady sprostrenia sa k povinnosti hradiť vzniknutú škodu platí, že škodca nesmie jednať neprimerane, to znamená, že môže urobiť len to, čo je nezbytné nutné.

⁷⁷ Rozhodnutie najvyššieho súdu 2000/2026

Obecným pravidlom zníženia zodpovednosti za vzniknutú škodu je, že v ojedinelých a zároveň výnimočných prípadoch môže dôjsť k zníženiu vzniknutej zodpovednosti, alebo dokonca k upusteniu od nej, pričom musia existovať špeciálne okolnosti toto odôvodňujúce. V súvislosti s dospieťím k takémuto záverečnému rozhodnutiu sa vždy musí brať ohľad na rozsah škody, typ zodpovednosti, momentálnu situáciu škodcu, poškodený záujem oprávneného, existenciu/neexistenciu poistenia apod. .

Do problematiky zníženia a úplného upustenia od povinnosti k náhrade škody spadá i úprava náhrady majetkovej škody krytej príslušným poistením, kedy stanoví, že ak je spôsobená majetková škoda hradená niektorým typom poistenia(napr. poistenie domácnosti, poistenie nemovitosti), potom od zodpovednosti škodcu je upustené, s výnimkou prípadu, kedy škoda bola spôsobená úmyselne alebo hrubo nedbalostne. Inými slovami, škodca sa úspešne vyhne povinnosti k náhrade škody ak:

- spôsobená škoda je škodou majetkovou,
- škodca jednal prasto nedbalostne a v súkromnej záležitosti,
- poškodený má poistenie pre prípad úhrady škody.

Ak vyššie uvedené podmienky sú splnené, potom vzniknutú škodu hradí poisťovacia spoločnosť, u ktorej má poškodený poistenie pre takéto a obdobné prípady založené, a poškodený nie je oprávnený žalovať škodcu na náhradu škody. poškodený má poistenie pre prípad úhrady.

Zaplatenie uznanej náhrady spôsobenej škody môže oprávnený požadovať uplynutím jedného mesiaca po tom, čo škodca mohol obdržať všetky potrebné informácie nezbytné k stanoveniu výšky poskytovanej kompenzácie. Obdobným spôsobom sa postupuje aj v prípade, ak finálne rozhodnutie nemožno s určitosťou učiniť, a z toho dôvodu je vydané dočasné rozhodnutie k zaplateniu časti náhrady škody.

Čiastka stanovená k náhrade a požadovaná poškodeným k zaplateniu je úročená zhodne s oficiálne stanovenou diskontnou sadzbou Dánskej národnej banky(d'alej v texte ako DNB) platnej pre obdobie od predostretia požiadavku o zaplatenie do okamihu reálneho poskytnutia uznanej peňažitej náhrady plus päť percent, pričom minister spravodlivosti po konzultácii s DNB a ministerstvom pre ekonomické a obchodné záležitosti môže každé dva roky rozhodnúť o zmene stanovenej úrokovej sadzby.

Na záver v súvislosti s náhradou spôsobenej škody upravenou v dánskom práve je potreba sa zmieniť, že i uzavretý prípad podanej žaloby na náhradu škody môže byť opätovne otvorený a preskúmaný. Deje sa tak na žiadosť poškodenej strany, v prípade, že nastali predom nepredvídateľné zmeny v zdravotnom stave a je možné dôvodne predpokladať, že sa bohužiaľ jedná o zmeny k horšiemu. Rozhodnutie ohľadne opätovného preskúmania sa číni o každej položke danej náhrady zvlášť.

X. NÁHRADA ŠKODY V EURÓPSKOM PRÁVE - ' PRINCIPLES OF EUROPEAN TORT LAW ' ^{78 79}

' Principles of European Tort Law ' (' Princípy občianskoprávnej zodpovednosti ', d'alej v texte ako Princípy) rozdelené do šiestich titulov a desiatich kapitol sú výsledkom viac než desať ročnej intenzívnej práce umelo vytvorenej skupiny tých najlepších odborníkov čisto za týmto

⁷⁸ Principles of European Tort Law, Springer-Verlag, 2005

⁷⁹ www.kb.dk

účelom. Sú finálnym produktom rozsiahleho projektu zaoberajúceho sa dôležitými elementmi problematiky občianskoprávných deliktov.

V nasledujúcom texte sa zameriam na kapitolu prvú a desiatu, ktoré sú železným jadrom náhrady škody.

Princípy hneď v úvodnom článku prvej kapitoly stanovujú generálnu normu celej občianskoprávnej zodpovednosti, ktorá poskytuje nezbytný základ pre možnosť aplikácie ustanovení týkajúcich sa čisto samotnej náhrady škody, pričom kompenzácia sa neposkytuje len v súvislosti s utrpením škody na majetku alebo finančnej.

Obsahom obecnej klauzule je, že každý, komu je uznaná zodpovednosť za spôsobenú škodu, je povinný ju poškodenému nahradiť, pričom dochádza k rozlíšeniu troch druhov zodpovednosti, a to:

- na princípe zavinenia
- prísnej (absolútnej) zodpovednosti a
- profesijnej.

Čo sa týka uvedenej diferenciacie, v žiadnom prípade sa nejedná o ich vzájomnú hierarchickú nadradenosť, či podradenosť. Všetky tri typy sú si rovnocenné a uplatnia sa alternatívne. To znamená, že zodpovednosť na princípe zavinenia nie je akousi základnou kategóriou zodpovednosti a že ostatné typy by boli len výnimkami.

Pravidlom je, že každý zodpovedá za ním spôsobenú škodu sám, s výnimkou prípadov, kedy prenesenie zodpovednosti na iného má svoju oporu priamo v zákone. Inými slovami, osoba je povinná k náhrade škody v prípade, že ona sama, alebo iná osoba/vec v jej sfére pôsobenia spôsobila danú škodu. Princípy nie sú podkladom pre uplatnenie trestno-právnej funkcie odškodnenia, a taktiež neumožňujú žalovať na uhradenie škody, ktorá vznikla inak než v príčinnej súvislosti so škodcovým jednaním. Odškodnenie v týchto súvislostiach plní dvojaký účel, a to jednak kompenzovať utrpenú škodu/ujmu, ale taktiež funkciu preventívnu.

Podrobná úprava samotnej problematiky odškodnenia strany, ktorá utrpela škodu v dôsledku občianskoprávneho deliktu učeného škodcom, je obsiahnutá v kapitole 10 Princípov.

Rôzne typy utrpenej škody(ujma na zdraví, na cti apod.) logicky vyžadujú rozdielny spôsob odškodnenia. Tento prístup k právnej úprave kompenzácie za spôsobenú škodu je znateľný v kodifikáciách väčšiny európskych krajín, kedy akási generálna klauzula obecného odškodnenia buď úplne chýba, alebo je obsiahnutá len v minimálnom počte paragrafov.

10.1. Povaha a účel náhrady škody

Náhradou škody sa rozumie peňažná čiastka poskytnutá poškodenému ku kompenzácii spôsobenej škody, v zmysle obnoviť jeho pozíciu, v ktorej by bol, keby ku škode nebolo bývalo došlo. (S primárnym účelom ' odškodniť ' poskytnutím náhrady škody sú v zhode všetky európske právne systémy, kým plnenie trestno-právnej funkcie v tejto súvislosti výslovne buď úplne odmietajú, alebo len čiastočne uznávajú, a to napr. Francúzsko a taktiež právo USA .) Ďalej sa stanoví, že odškodnením sa plní aj druhý účel, a to preventívny(potenciálny škodca je vystríhaný pred páchaním škôd následne uloženou povinnosťou ju nahradiť), inými slovami, je lacnejšie sa vzniku škody vyhnúť, než ju musieť potom hrať. S prevenciou ako samostatným účelom poskytnutia náhrady škody sa odmieta stotožniť napr. talianske, holandské právo, kedy ju akceptujú len ako jej doprovodnú funkciu.

Pojmom odškodnenie sa tu rozumie len poskytnutie finančnej náhrady. Iné formy, ako uvedenie do predošlého stavu apod. pod tento pojem zahrnuté nie sú(kompenzácia v tomto zmysle, v akom ju používajú Princípy, je blízka skôr ' common law ' právnym systémom, než kontinentálnym).

Náhrada spôsobenej škody sa poskytuje buď ako jednorázová čiastka, alebo formou peňažitej renty (periodicky opakujúcich sa platieb). Možnosť odškodnenia uvedením do predošlého stavu v nej nie je zahrnutá, a pristupuje sa k nej ako ku špeciálnej, zriedkavo používanej forme náhrady. Uplatňuje sa princíp kompletnej (úplnej) kompenzácie (restitutio ad integrum), pričom nemožno prehliadať fakt existencie určitých kontrolných limitov, kedy príkladom limitácie poskytnutej náhrady je hodnota poškodeného majetku. Väčšina európskych krajín princíp plného odškodnenia prevzala, a to minimálne ako primárne pravidlo, z ktorého pripúšťa výnimky.

10.2. Odškodnenie jednorázové alebo formou peňažitej renty

Náhrada škody sa poskytuje buď ako jednorázová úhrnná čiastka, alebo vo forme peňažitej renty, a to v závislosti jednak na vhodnosti ale hlavne záujme poškodeného. Možnosť voľby formy poskytnutia náhrady má tak súd ako aj poškodený (vo Francúzsku a Holandsku je to však plne v diskrečnej právnej moci súdu). Je však nepísaným pravidlom, že v prípadoch, kedy spôsobená škoda môže byť plne odškodnená (odčinená), náhrada je poskytovaná jednorázovo (nie výnimočne možno od tejto formy upustiť, predovšetkým v prípade prejavenej záujmu poškodeného, trvajúceho na periodických platbách odôvodnených možnosťou získania permanentného zdroja príjmu). Tento princíp 'raz a za všetko' má tú výhodu, že definitívne ukončuje právny vzťah takto založený medzi škodcom a oprávneným k odškodneniu. Naopak v prípadoch, kedy spôsobenie škody dalo vzniknúť dlhšie pretrvávajúcemu zhoršenému stavu, uprednostňuje sa náhrada formou peňažitej renty, čím je v podstate umožnené pružne reagovať na výkyvy u poškodeného k lepšiemu či horšiemu (len veľmi zriedkavo sa pristúpi k tomuto spôsobu náhrady v prípadoch ujmy na zdraví keď nie je možné v danom momente rozhodovania jasne definovať následky do budúcnosti). U majetkovej škody sa zase zdá celkom zreteľné, že iná než jednorázová náhrada sa ako pravdepodobná nejaví, napriek tomu táto možnosť predsa len nie je vylúčená, napr. prípad ekologickej škody s nepredvídateľnými dôsledkami do nasledujúcich rokov.

V situácii, keď nie je absolútne jasné aké následky sebou prinesie spôsobená škoda v budúcnosti, sa vhodnejšou javí opäť platba periodicky.

Uvedený článok je obecným ustanovením, ktoré sa uplatňuje v prípade peňažitej i nepeňažitej náhrady škody.

Čo sa týka režimu odškodnenia, obecné platí, že sa poskytuje náhrada za spôsobenú škodu jednorázovo a pravidelne sa opakujúce platby sú menej časté, skôr výnimkou. Len minimum európskych krajín má v svojich právnych úpravách zakotvené jasné pravidlá kedy sa aká forma odškodnenia použije, ale zase všetky štáty už majú v tejto veci určitú zabehnutú rozhodovaciu prax.

Stanovenie výšky náhrady škody je ovládané obecným princípom 'compensatio lucri cum damno'. Aj keď platí, že poskytnuté odškodnenie nesmie viesť k obohateniu poškodeného, v žiadnom prípade skutočnosť, že benefity, ktoré oprávnený v dôsledku vzniku škody obdrží a podľa vyššie uvedeného pravidla sa musia od náhrady odpočítať, nesmie byť chápaná ako neoprávnená úľava na zodpovednosti škodcu. Inými slovami povedané, odškodnenie sa znižuje o v dôsledku spôsobenia škody vzniknuté vedľajšie zisky (na ktoré má oprávnený nárok), inak by výška poskytnutej náhrady prevyšovala škodu. Čo sa príslušným termínom benefit rozumie ustanovenie výslovne neuvádza, ale možno vyvodit', že sa jedná napr. o čiastky plynúce v prípade poistenia od príslušnej poisťovacej spoločnosti apod. .

10.3. Uvedenie do predošlého stavu

Miesto poskytnutia náhrady spôsobenej škody v peniazoch prichádza do úvahy náprava prostredníctvom uvedenia do predošlého stavu, pričom táto možnosť je závislá na dvoch skutočnostiach, a to: za prvé, uvádzaná alternatíva musí byť stále vzhľadom k vzniknutej škode aktuálna, a za druhé to nesmie nadmerne zaťažovať povinného. Inými slovami, uvedenie do predošlého stavu musí byť jednak stále možné (napr. keď povinný postaví výškovú budovu, čím neoprávnené znemožní výhľad z terasy poškodeného, demolícia budovy stále pripadá do úvahy) a nie pre škodcu nadmerne obtiažne (kedy treba uvažovať o hodnote budovy a nákladoch na jej odstránenie na jednej strane, a ujmy zaclonením výhľadu na strane druhej).

V niektorých prípadoch však poškodený tento spôsob náhrady požadovať nemôže, pretože to reálne nie je v silách škodcu, ani keby veľmi chcel napr. trvalé následky u poškodeného v dôsledku utrpenej ujmy na zdraví. Naopak, niekedy zase poskytnutá finančná náhrada sa nejaví ako dostatočne adekvátna kompenzácia a tým najvhodnejším odčinením utrpenej ujmy je práve uvedenie do predošlého stavu napr. v prípade ohovorenia ospravedlňujúca správa lepšie dosiahne žiadaného účelu než finančné odškodnenie.

Princípy obecné zakotvujú, že náhrada škody formou finančného odškodnenia je pravidlom, kým požiadavka uvedenia do predošlého stavu je skôr výnimkou, pričom ale umožňujú, aby sa poškodený sám slobodne rozhodol, ktorý druh kompenzácie uprednostní (na základe štatistík však jednoznačne drtivá väčšina prípadov sa nahrádza v peniazoch). Za zmienku stojí, že právna úprava niektorých európskych krajín napr. Belgicka na prvom mieste v súvislosti s náhradou škody uvádza uvedenie do predošlého stavu, teda protichodne k úprave v Princípoch.

10.4. Finančná škoda

Princípy stanovujú, že nahraditeľnou finančnou škodou (sem spadá aj náhrada nákladov v súvislosti s nemocničnou starostlivosťou v prípade ujmy na zdraví) sa rozumie to, o čo sa majetok poškodeného (čím je nutné rozumieť nie len veci hmotné a nehmotné, ale aj napr. pracovnú spôsobilosť, právo určité veci užívať apod.) v dôsledku spôsobenej škody zmenšil. Bližšia špecifikácia finančnej škody je závislá na tom, či sa jedná o ujmu utrpenu osobou, alebo škodu na veci.⁸⁰

Výška škody sa určí čo najkonkrétnejšie, to znamená, s ohľadom na jedinečnú situáciu daného špecifického individua napr. ak je oprava prevedená s nižšími nákladmi, než je na trhu bežné, vezme sa do úvahy príslušný aktuálny výdaj namiesto tržnej ceny. Môže byť však určená aj abstraktne (v praktickom živote je vo väčšine prípadov jedinou možnou metódou postupu, hlavne v situáciách, kedy sa strata príjmu v budúcnosti odškodňuje jednorázovou čiastkou). Rozhodujúcou teda v žiadnom prípade nie je 'normálna' škoda 'utrpená' normálnym poškodeným, ale aktuálna ujma v prípade konkrétnej individuality. Európske právne úpravy pravidelne požadujú najskôr dôkladnú identifikáciu vzniknutej škody a následne stanovenie tomu korešpondujúcej výšky náhrady (ale len zriedkavo sa to vidí ako formálny prísne dvojstupňový proces). Princípy primárne zakotvujú v súvislosti s rozsahom spôsobenej škody konkrétnu metódu určenia (jej priorita však nie je absolútna), to znamená, že nevyklúčujú ani určenie abstraktné. Naopak, prioritu abstraktnej metódy stanovenie výšky odškodnenia uvádza rakúske právo v prípadoch nedbalostného jednania a právna úprava Veľkej Británie ako aj Belgicka v prípadoch ekonomických následkov v budúcnosti v dôsledku utrpenej ujmy na zdraví. V oboch prípadoch je vylúčené zahrnúť do odškodnenia 'fiktívnu' škodu, ktorú oprávnený skutočne neutrpel napr. náklady na opravu, ktorú nikdy nevykonal a ani nenechal vykonať.

⁸⁰ www.juraportal.dk

Príslušné určenie rozsahu spôsobenej finančnej škody je ustanovením obecným. K jeho aplikácii dochádza vo všetkých prípadoch, ktoré nemožno subsumovať pod príslušné špeciálne ustanovenia (napr. pojednávajúce detailne o strate, zničení alebo škode na veci), alebo ich nimi nemožno pokryť úplne.

Definovanie vzniknutej finančnej škody ako 'zmenšenie sa majetku poškodeného', kedy obecným merítkom tohto hodnotového zníženia sú nutne vynaložené náklady na obnovu, má dve strany mince. Na jednej strane je tým možno rozumieť, že o odškodniteľnú finančnú škodu sa nejedná ak nedôjde k zmieňovanému zmenšeniu sa majetku poškodeného, inými slovami, Princípy nepripúšťajú možnosť nominálneho odškodnenia ak reálne škoda nevznikla. Na strane druhej, rozsahu, o ktorý sa hodnota majetku obeti zmenšila, úmerne odpovedá výška stanovenej náhrady. Zmenšenie sa majetkovej hodnoty je teda akýmsi principiálnym limitom, ktorého hranice výška odškodnenia nemôže prekročiť.

10.5. Ujma na zdraví a úmrtie

V prípade spôsobenia ujmy na zdraví, ktorá zahŕňa tak telesnú ujmu ako aj mentálnu, finančným odškodnením sa obsiahne jednak strata na zárobku, ďalej zníženie pracovnej spôsobilosti ako aj nutne vynaložené náklady napr. výdaje v súvislosti s hospitalizáciou.

Pod pojem ujma na zdraví nemožno podradiť aj smrť, táto problematika je upravená samostatne zvláštnym ustanovením. Čo sa týka utrpenia mentálnej ujmy, náhrady sa možno domáhať, len ak príslušné zhoršenie duševného stavu možno diagnostikovať vzhľadom k momentálnemu stupňu rozvoja medicínskej vedy ako nemoc. To znamená, že ak sa jedná len o nejaký emočný výkyv u poškodeného, nie je možné sa domáhať náhrady ujmy na zdraví, ale ani nie je vylúčené si to nárokovať ako utrpenie nepeňažitej škody (tu však samozrejme závisí na konkrétnych okolnostiach prípadu).

Pod stratu na zárobku možno vzťahovať jednak riadny príjem, ktorý poškodený pred spôsobením ujmy poberal, ako aj s najväčšou pravdepodobnosťou očakávaný príjem v budúcnosti (v prípade, že by k vzniku ujmy nebolo došlo). Uvedená strata zahŕňa i prípady, kedy oprávnený žiadny predchádzajúci príjem nemá (napr. kvôli nízkemu veku), ale dôvodne bolo možno so zárobkom v nasledujúcich rokoch počítať. Výnimkou však nie sú prípady, kedy oprávnený do doby vzniku ujmy žiaden pracovný príjem nepoberal, jedná sa napr. o ženu v domácnosti, penzistu apod. V tomto bode sa európske právne úpravy líšia v názore, či poškodený, ktorého pracovná spôsobilosť pred spôsobením ujmy nevykazovala finančný príjem v zmysle zárobku a vznikom ujmy došlo k jej zníženiu alebo strate, je/ nie je oprávneným k náhrade utrpenej ujmy. Princípy sa prikláňajú ku kladnej odpovedi, pretože nemôže byť pracovnej spôsobilosti ani v takejto podobe odoprená jej ekonomická hodnota.

Znížením pracovnej spôsobilosti možno rozumieť redukcii alebo úplnú stratu schopnosti vlastnými silami a osobnými kvalitami zarábať peniaze, a to bez ohľadu na skutočnosť, či momentálne alebo v budúcnosti by sa výkonnosť poškodeného v tomto smere zvyšovala.

V súvislosti so spôsobenou ujmom na zdraví si ďalej poškodený môže nárokovať náhradu nezbytných vynaložených nákladov vzťahujúcich sa k hospitalizácii, rehabilitácii apod., pričom sa musí jednať o také druhy lekárskej starostlivosti, ktoré sa javia ako efektívne vzhľadom ku konkrétnej ujme. (Príkladom môže byť zranenie chlapca v dôsledku autonehody zapríčinené niekým iným, t.j. škodcom. Chlapec musí zostať v nemocnici v inom meste niekoľko týždňov. Škodca je povinný kompenzovať jednak náklady spojené s hospitalizáciou, tak ako aj pravidelné návštevy jeho rodičov (t.j. ich výdaje na dopravu), pretože pravidelný kontakt malého dieťaťa s vlastnou rodinou počas pobytu v nemocničnom zariadení plní požadovaný terapeutický účel). Podľa Princípov sa tento postup uplatní aj v prípade, kedy sú náklady lekárskej opatery kryté

napr. súkromným poistením pre obdobné prípady, pretože poškodeného nárok na náhradu sa potom pravidelne prevádza na hradiacu inštitúciu.

V prípade úmrtia osoby typu rodinných príslušníkov, ktoré zosnulý podporoval alebo dol býval podporoval v budúcnu, majú nárok na náhradu straty v rozsahu tejto podpory .

Obe vyššie uvedené ustanovenia sú ustanoveniami špeciálnymi v súvislosti s kompenzovaním ekonomických následkov v dôsledku spôsobenej ujmy na zdraví alebo úmrtia, pričom oba typy situácií treba prísne od seba odlišovať, pretože rozdielne osoby sú oprávnenými k náhrade spôsobenej ujmy: priamo poškodený na jednej strane a určité osoby ujmu dotknuté nepriamo na strane druhej.

10.6. Strata, zničenie, škoda na veci

V prípade, že dôjde k strate, zničeniu alebo poškodeniu veci, základným merítkom pre určenie výšky náhrady je hodnota veci alebo pokles na hodnote; pre tento účel je úplne irelevantné, či poškodený zamýšľa vec vymeniť alebo opraviť. Ak oprávnený vec vymenil alebo opravil (alebo tak spraví), môže si nárokovať s tým spojené zvýšené výdaje len v tom prípade, ak je to opodstatnené a jeho počínanie okolnostiam primerané .

Jedná sa o problematiku škody akéhokoľvek druhu spôsobenej na hmotnej veci. Vecou sa tu teda rozumie len vec fyzicky hmatateľná, mobilná i imobilná, to znamená, že sem nemožno podradiť práva a veci nehmotné. Hodnota veci je reprezentovaná jej cenou na trhu, teda čiastkou, ktorú by za túto vec alebo jej substitút zaplatila nezávislá tretia osoba.

Z uvedeného plynie, že v prípade straty alebo totálnej deštrukcie veci je povinnosť k náhrade v jej plnej hodnote. Keď však dôjde k znehodnoteniu podstaty veci alebo možnosti ju užívať, v tom prípade merítkom odškodnenia je pokles na jej hodnote. Ak je vec len poškodená a je reálna možnosť jej opravy, najjednoduchšou a najbežnejšou cestou určenia výšky náhrady (tj. v akom rozsahu došlo k zníženiu jej hodnoty) je čiastka odpovedajúca nákladom vynaloženým na opravu (všade v Európe je to veľmi populárny dôkaz stanovenia poklesu hodnoty veci). Rovnakého účelu, tj. zistenie v akom rozsahu došlo k znehodnoteniu veci, sa dosiahne aj prostredníctvom čiastky reprezentujúcej náklady vynaložené na výmenu veci. Je v diskrečnej právnej moci poškodeného, ktorý spôsob pre potreby určenia výšky náhrady si vyberie. Nie však výnimočne je značný finálny rozdiel pri užití jedného či druhého postupu. Je otázne, či napr. v prípade starého, takmer bezcenného auta pristúpiť k jeho oprave počítajúcej hodne vysoké náklady, alebo ho vymeniť za nové, kedy však cena bude dosahovať približne čiastky vynaloženej na jeho opravu. Obecne platí, že v každom prípade je potreba si vybrať tú lacnejšiu cestu, čo úzko súvisí so všeobecnou povinnosťou minimalizácie škôd. To znamená, že v prípade zvolenia drahšieho postupu tu musia byť špecifické príčiny túto voľbu odôvodňujúce napr. zakúpenie substitútu, keď kompletná oprava pôvodnej veci by so sebou niesla riziko opätovnej poruchy v blízkej budúcnosti.

Náhrada za spôsobenú škodu náleží aj v prípade straty možnosti vec užívať, čo zahrňuje taktiež odškodnenie za s tým súvisiace následky ako napr. strata zamestnania či očakávaného obchodného zisku. Je tu riešený úzko špecifický problém, a to strata užívacej schopnosti veci. (Príkladom tu môže byť poškodenie domu oprávneného v dôsledku nedbalosti škodcu. Poškodený musí po dobu prevádzanej opravy bývať v karaváne. V súvislosti so zhora uvedeným vyplýva, že poškodený môže požadovať náhradu za dočasnú stratu možnosti užívať svoj dom, pričom rozhodným pre určenie výšky odškodnenia budú náklady na nájom na bývanie v zrovnateľných priestoroch.)

Úpravy európskych krajín ohľadne tejto problematiky sa veľmi rôznia. Británia vyššie uvedené síce s nechutou, ale nasleduje, Nemecko taktiež (rovnako so značnými výhradami), problém s tým nemá Francúzsko, Belgicko, kým rakušania a taliani to úplne odmietajú.

Spôsobenie škody na veci je veľmi frekventovaným javom a hromadným fenoménom vôbec v modernej spoločnosti. Preto je nevyhnutné- nie len z praktických dôvodov- stanoviť spravodlivé a jasné pravidlá týkajúce sa odškodnenia v tejto súvislosti.

10.7. Nepeňažitá ujma⁸¹

Nepeňažitou ujmovou nutne rozumieť škodu, v dôsledku ktorej nedochádza k poklesu hodnoty majetku poškodeného.

Poškodenie oprávneného záujmu môže byť kompenzované ako utrpená nepeňažitá ujma. Jedná sa hlavne o prípady vzniku ujmy na zdraví; alebo ujmy na ľudskej dôstojnosti, slobode, alebo iných osobnostných právach. Nefinančná ujma môže byť tiež predmetom náhrady osobám s blízkym vzťahom k mŕtvemu, alebo v danom prípade veľmi vážne poranenému. (v právnej terminológii sa bežne ujmovou na zdraví rozumie aj smrť, nie však v prípade užívania tohto pojmu v Princípoch)

Je tu teda jasne zakotvená priama súvislosť s povahou poškodeného záujmu, to znamená či mu je poskytovaná právna ochrana alebo nie (rigidny zoznam kvalifikovaných interesov Princípy neuvádzajú), od tohto potom závisí oprávnenosť k náhrade škody. V súvislosti s osobnostnými právami nemožno operovať nejakým univerzálnym významovým znením, o čo sa jedná (autonómia, dobrá povest') však vždy možno vyvodíť z kontextu vecí.

V prípade smrti nie je uvedený taxatívny výpočet k náhrade oprávnených osôb; pričom otázka blízkeho vzťahu k zosnulému zo strany osoby rovnakého pohlavia nie je definitívne vyriešená.

Obecne platí, že pri určovaní výšky odškodnenia treba vziať do úvahy všetky okolnosti konkrétneho prípadu, vrátane závažnosti, trvania, ako aj spôsobených následkov 'krivdy'. Stupeň škodcovho zavinenia má relevanciu len vtedy, ak to výrazne ovplyvnilo mieru ujmy spôsobenej oprávnenému.

Pojem 'krivda' je tu použitý ako synonymum škody, ujmy. Jedná sa o neutrálnejší výraz obdobného obsahu, ktorý je výstižnejší predovšetkým v prípadoch narušenej ľudskej dôstojnosti.

Aj keď rozsah náhrady závisí hlavne na uvedených faktoroch, treba podotknúť, že v konečnom dôsledku je nezbytné zvážiť úplne všetky okolnosti daného prípadu. Vo väčšine právnych systémoch je viditeľná tendencia posudzovať výšku konečne priznanej náhrady v závislosti na typu jednania (úmyselné, nedbalostné, nezavinené). Princípy v tomto smere zostávajú verné pravidlu, že miere zavinenia sa prikladá relevancia len v tom prípade, ak výrazne prispelo k utrpenej 'krivde'. Napr. ak je poškvrnená dobrá povest' poškodeného negatívnou klebetou v bulvárnom plátku, možno s určitosťou konštatovať, že je to pre neho citeľne znateľnejšia mentálna ujma, než v prípade ujmy zapríčinennej prostou nedbalosťou škodcu, ktorú je možno finančne rýchlo odčiniť. Síce závislosť výšky odškodnenia na konkrétnom type jednania nemá pevne stanovené princípy, napriek tomu sa nemožno jednoznačne dopracovať k záveru, že konanie s nižším stupňom zavinenia odôvodňuje nižšiu náhradu. Otázka, nakoľko je možné s uznanou výškou odškodnenia nesúhlasiť, je už otázkou práva procesného.

V prípade ujmy na zdraví, nepeňažitou ujmovou sa rozumie tak poškodenie fyzickej schránky, ako aj mentálneho zdravia. Čo sa týka výšky náhrady platí, za straty navzájom si podobné, náležia obdobné čiastky.

⁸¹ Principles of European Tort Law, Springer-Verlag 2005

Zo zhora uvedeného vyplýva, že je potreba prísne rozlišovať prípady ujmy na zdraví a smrti od iných nepeňažitých škôd, ako aj navzájom medzi sebou. V rámci spôsobenej ujmy na zdraví treba zase navzájom odlišiť dve roviny (aj keď sú veľmi často odškodňované dohromady), a to, psychické utrpenie a narušenie schopnosti plného prežitku života po fyzickej stránke.

Stupeň odškodnenia v prípade nehody sa výrazne líši systém od systému (je ťažké v tomto smere dosiahnuť uniformity), dokonca v niektorých úpravách podmienkou poskytnutia náhrady je jasná predvídateľnosť vzniku ujmy. Platí, že ak v dôsledku nehody je poškodený dlhodobo v komatóznom stave, kedy si z titulu bezvedomia nie je schopný uvedomovať jemu vzniknuté následky, nevylučuje sa povinnosť škodcu k náhrade spôsobenej ujmy.

Je obtiažne 'radiť' súdom aký postup riešenia v tomto prípade nasledovať; či je spravodlivejší britský systém tarifného spôsobu odškodnenia založený na precedenčnom rozhodovaní, alebo prístup bodového ohodnotenia ujmy zaužívaný ako talianski, tak aj vo Francúzsku.

Často sa možno stretnúť s kritikou odškodňovania spôsobenej nepeňažitej ujmy, kedy hlavným dôvodom útoku je značná ľubovôľa (čo do neexistencie merítka) v súvislosti s určením výšky náhrady. Je tomu tak vzhľadom k samotnej povahe ujmy, kedy rozsah škody nemožno reálne zmerať, a ani nepožíva žiadnej ceny na trhu. Najmarkantnejšou je dilema 'koľko' v prípade úmrtia, kedy je nemožné stanoviť, aká veľká hromada bankoviek vyváži stratu milovaného človeka. Prevažná väčšina právnych systémov tento druh odškodnenia v svojej úprave obsahuje, aj keď tak rozvinutá krajina, akou Británia bezpochyby je, pristúpila k poskytnutiu náhrady v prípade úmrtia až v roku 1981.

Mimo ujmy na zdraví a úmrtia, k vzniku nepeňažitej škody dochádza v súvislosti so zásahom do osobnej slobody, cti, súkromia a iných osobnostných práv. Hoci vo veci odškodnenia takto vzniklej ujmy nie je reálne stanoviť pevné pravidlá, obecné je prejavovaná značná nevôľa kompenzácie takejto 'krivdy' v prípadoch škody na veci alebo porušení zmluvných povinností. Z tohto dôvodu kupujúci neuspje s nárokom na náhradu vzniklej nervovej zúrivosti v dôsledku opozdeného dodania tovaru.

Akokoľvek, hraničnú čiaru medzi finančnou a nepeňažitou ujmou možno len veľmi ťažko zakresliť (napr. u pasažiera vysadeného z lietadla uprostred noci v inej destinácii než kam mal namierené nemožno spôsobenú ujmu pokladať za finančnú škodu, ale na druhej strane to nie je ani ujma zrovnateľná s tou, ktorú utrpí obeť autonehody). Faktom je, že 'chránené záujmy' nie sú oceníteľné peniazmi a ich porušenie obecné nemá tak katastrofické následky pre poškodeného ako ujma na zdraví, ale to neznamená, že škoda na tomto poli spôsobená si nezaslúži byť odškodnená. Aj tu teda treba brať do úvahy konkrétnu osobu poškodeného a dbať, aby navzájom si obdobné situácie boli posudzované podobne, ale hlavne, aby za každých okolností bolo konečné rozhodnutie učené na racionálnom podklade.

10.8. Zníženie náhrady škody

Vo výnimočných prípadoch, ak by vzhľadom k finančnej situácii strán odškodnenie v plnej výške malo znamenať pre povinného značnú záťaž, môže dôjsť k zníženiu náhrady spôsobenej škody. Pri rozhodovaní sa, či pristúpiť k tomuto kroku, faktory predovšetkým ako druh zodpovednosti, typ dotknutého chráneného právneho záujmu a rozsah vzniknutej škody musia byť vzaté do úvahy.

Z uvedeného vyplýva, že súd výnimočne k takémuto riešeniu môže pristúpiť, typicky v prípadoch ako napr. keď štrnásťročný chlapec podpáli dom a logicky v tomto veku nedisponuje takými vlastnými finančnými zdrojmi, z ktorých by bol schopný plne nahradiť ním spôsobenú škodu. Uznaním 'redukčnej klauzule' sa v súvislosti so sudcovským rozhodovaním na 'týchto pánoch' kladie požiadavka vyššej miery pozornosti, a okrem iného

zohľadnenie predovšetkým finančnej situácie strán. Príslušné ustanovenie nie je možné dávať do súvisu so Zákomom o konkurze a vyrovnaní, a v situáciách vyvolávajúcich aplikáciu tohto zákona sa stáva irelevantným.

Naznačená súvislosť a prepojenie s niektorými inými článkami Princípov nie je v žiadnom prípade opakovaním už raz uvedeného. Cieľom je vyzdvihnúť zamýšľanú kompletnosť Princípov ako jednoliateho celku, ktorý usiluje o získanie pozície akýchsi vzorových pravidiel v prípadoch založenej zodpovednosti za škodu a následnej povinnosti k jej náhrade.

Táto redukcia náhrady škody nesmie byť zamieňaná so zníženou výškou odškodnenia v prípadoch spoluzavineného jednania poškodeného, pretože sa nezakladá na oprávneného 'spoluvine', ale na zámere a vôli nespôsobiť škodcovi povinnosťou k plnej náhrade značnú finančnú ujmu.

Otázka 'redukčnej klauzule' vyvolala rozsiahlu diskusiu medzi tvorcami (tj. členmi umelo za týmto účelom zostavenej Európskej Skupiny odborníkov) Princípov. Nesúhlasné názory boli zdôvodňované jednak tým, že v súvislosti s problematikou občianskoprávných deliktov vôbec, už je poskytnutá možnosť vyhnúť sa povinnosti k náhrade škody čiastočne alebo dokonca úplne. Ďalší hlasitý argument, ktorý zaznieval z úst odporcov, bolo vytváranie pocitu neistoty a nepredvídateľnosti riešenia sporu. Z týchto hlavných dôvodov, Busnelli, Comandé a Rogers sú tými, ktorí túto klauzulu nepodporili. S kľudným srdcom však možno na záver konštatovať, že napriek istej relevancie uvádzaných dôvodov 'proti' sa dosiahne odstránenie v niektorých prípadoch až prílišnej tvrdosti zákona.

ZÁVER

Poslaním právnej úpravy náhrady škody v občianskom práve je poskytnutie čo najúplnejšej náhrady a pokiaľ možno čo najkvalitnejšej právnej ochrany poškodenému. Spoločnosť má záujem na tom, aby nedochádzalo ku škodám, má záujem i na tom, aby bola poškodenému škoda nahradená, aby bol škodca za svoje jednanie potrestaný, avšak ak škodu nemožno pričítať len škodcovi, alebo ju nemožno škodcovi pričítať vôbec, potom má záujem na tom, aby existovali liberačné dôvody, ktoré jeho zodpovednosť zmiernia, či jej ho úplne sprostia.

Je jasné, že ku škodám dochádza a bude dochádzať neustále. Právnu ochranu osobných a majetkových vzťahov je preto nutne zabezpečovať poskytnutím úplnej náhrady vzniknutých škôd. Tu sa prejavuje pôsobenie zásady plnej náhrady škody, ktorá spolu s prevenčnou zásadou predstavuje hlavnú zásadu občianskeho práva.

Aj keď je v oblasti náhrady škody v občianskom práve zjavná tendencia k neustálemu zlepšovaniu pozície poškodeného, je nutné súčasnej právnej úprave nejaké tie nedostatky vytknúť; tie sa týkajú predovšetkým odškodnenia ujmy na zdraví, smútku a ďalších duševných útrap pozostalých v prípade úmrtia poškodeného, to znamená imateriálnej škody.

Skvalitnenie právnej úpravy problematiky náhrady škody pravdepodobne prinesie nový občiansky zákonník pripravovaný v rámci celkovej súkromnoprávnej rekonštrukcie. Momentálne sa na národnej úrovni intenzívne pracuje na jeho novej príprave, kedy je zrejme, že takto rozsiahla rekonštrukcia sa v prípade svojej realizácie výrazne dotkne taktiež problematiky náhrady škody. Taktiež s najväčšou pravdepodobnosťou bude aspoň sčasti inšpirovaný a ovplyvnený kodifikačnými prácami Európskej únie a prípadne i civilnými kódexmi iných európskych krajín.

V novom občianskom zákonníku by mala byť výslovne upravená zodpovednosť za škodu spôsobenú stavbou, zvieratám, ich výslovná úprava zatiaľ chýbala napriek tomu, že tieto prípady nie sú výnimočné v praktickom živote. K zmenám dôjde i v rámci rozsahu a spôsobu náhrady škody. Inaďalej by sa mala hradiť skutočná škoda i ušlý zisk, v prípadoch zvláštneho zreteľa hodných však asi bude možné ušlý zisk nepriznať. Zvýši sa doposiaľ pomerne sťažená možnosť poškodeného domôcť sa náhrady nemajetkovej ujmy. Je zrejme, že odškodňovanie tohto druhu škôd je veľmi obtiažne s ohľadom na skutočnosť, že výška imateriálnej ujmy je prakticky objektívne takmer nezistiteľná. Každá fyzická osoba je špecifické individuum, ktoré inak vníma bolesť, inak znáša stres apod. . Súd bude mať právnu moc rozhodnúť o náhrade nemajetkovej ujmy na základe princípu spravodlivosti tak, aby náhrada v peniazoch odpovedala spôsobenej ujme.

Či bude nová úprava zodpovednosti za škodu a jej náhrada lepšia než tá súčasná, ukáže čas, pričom plynutím doby sa v praxi určite opäť objaví potreba ďalších novelizácií, ktoré budú riešiť tie problémy, s ktorými ani nová úprava nepočíta.

Môžeme teda záverom zhrnúť, že inštitút náhrady škody je v občianskom práve významným a predstavuje jeden z pilierov právneho poriadku každej demokratickej zeme. Predpokladom fungovania ďalších právnych inštitútov je dobre koncipované právo na náhradu škody v spojení so zabezpečením ľahkej vymáhateľnosti nárokov poškodených. Z tohto dôvodu je účelným starostlivo reflektovať vývoj právnej úpravy náhrady škody nie len v Českej republike a iných členských štátoch Európskej únie, ale taktiež v ostatných moderných právnych systémoch. Len v prípade naplnenia týchto predpokladov možno efektívne poskytovať nezbytnú právnu ochranu tým osobám, ktoré ju potrebujú najviac - to znamená, poškodeným.